

ЛЕЗГИ Газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед члал хуьх!**

Гьар йисуз, дидед члалан Международный йикъаз (21-февраль) талуькарна, Дагъустанда жуьреба-жуьре мярекатар кыле физва. "Лезги газетдин" редакцияни и кардивай кьерех жезвач. 2018-йисалай гатунна, чна мектебра келзавай аялрин арада лезги члалай олимпиадаяр тешкилзава. Рикел хкин, сад лагъай олимпиада Кьурагь райондин КИрирдин хуьре Игит Зейнудин Батманован тварунихъ галай мектеб-интернатда кыле тухванай.

Газетдин редколлегиядин кьарардалди, шегьердин чкайра милли члалариз гузвай фикир артухарунин мураддалди, 2019-йисалай олимпиада Махачкъала шегьерда тешкилзава. Шаз и мярекат республикадин меркездин 59-нумрадин мектебда тухванай. Ци 61-нумрадин юкьван мектебда тешкилдавал я.

Олимпиадада Махачкъала ва Каспийск шегьерин мектебра 6-классра келзавай аялри иштиракда. Сифтегъан пуд чка кьурбуруз 5,3,2 агъур манатдин кьадарда аваз пулдин премияр, дипломар ва савкъатар яз ктабар гуда.

РЕДКОЛЛЕГИЯ

1920 – йисалай акъатзава

№ 6 (10911) хемис 6 – февраль, 2020 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет "Дагпечатдин" киоскрай - 16 манат

Къегъгал бубадин къегъгал хва

Мегъамед ИБРАГЪИМОВ

Муьквара вири лезги халкъдик руьгь кутайдай вакъа кыле фена: Москвада Ахцегь райондин Хуьруьгрин хуьряй тир карчи, Дагъустанда чирвилер гудай "Luminary" центраяр эцигунин проектдиз пулдин такъатар чара ийизвай Абдулжелил Магъмудович АБДУЛКЕРИМОВАЗ миллиардер Игорь Рыбакован хизандин фондунин Гран-при ва 1 миллион доллардин кьадарда авай пулдин премия гана.

Рыбакован фондунин "Rybakov Prize" премия кьачун патал дуньядин 40 уьлкведай арзаяр вугай ксарин кьадар 460-дав агакънавай. Абурун арадай жемият патал еке важиблвал авай проектар кылииз акъудзавай 16 кас тайинарнавай. Гран-придин лауреатар ва алава пишкешрин сагъибар международный жюриди хяна. Жюри лагъайтла, "Terawe Corporation"-дин вице-президент Стивен Даггнакай, "Forbes USA"-дин кылин редактор Рэндалл Лейнакай, Виридуьньядин банкунин образованидин департаментдин кыл Гарри Патриносакай, "Mission Education" арадал гъайи Викас Потакай ва чпихъ дуньядин хейлин уьлквейра машгъурвални кесер авай маса пешекаррикай ибарат тир.

Къейд ийин хь, "Rybakov Prize" премия мектебда келдай вахтунулай вилик квай яшдин ва мектебдин образование цийи хъувуник, вилик тухуник еке пай кутазвай инсанар жемиятдиз раижун патал тешкилнавайди я.

Жюриди Абдулжелил Абдулкеримов

ва кылииз акъудзавай проект виридалайни хъсанди яз гысабна. Гъавилай Гран-при хуьруьгвидиз гана. 1 миллион доллардикай 100 агъур доллар гъалибидиз вичиз кландай рекъериз харждай мумкинвал ава, амай такъатар образование вилик тухунин рекъе харждайвал я.

Абдулжелил Абдулкеримов гайидалай гъейри, Рыбакован фондунин 100 агъур доллардин кьадарда авай мад кьве премия тешкилнавай. Абурукай сад - образование вилик тухудай "Дуствилин дафтар" ассоциациядин президент Ольга Зубковадиз, муькуьдини США-дай тир "Educate" карханадин кыл Борис Булаеваз гана.

Къейдна кланда, Хуьруьгрин хуьре "Luminary" центр арадал гъайи Абдулжелил Абдулкеримов вичин буба, РД-дин лайихлу муаллим Магъмуд Абдулкеримован тварунихъ галай мергъяматлувилин "Просвещение" фондунин меценат, "Digital.Space" фондунин ва "Paysend" сервисдин регъбер я. Хайи хуьре чирвилер гудай центр арадал гъуниз ада 80 миллион манатдин кьадарда аваз инвестицияр чара авуна. Проектдин сергъятра аваз, меценатдихъ Дагъустандин маса районрани ихътин центраяр эцигдай фикир ава.

"Luminary" центр Ахцегь райондин Хуьруьгрин хуьре 2018-йисан 15-майдиз ачухна. Дагълух хуьре республикадин гыч шегьеранни авачир хътин ихътин макан кардик акатун лишанлу вакъиадиз элкьвена.

Проектдин руководитель Камил Мегъамедова "Martela EdDesign" издандидиз гайи интервьюда къейднавайвал, центради 10-17 йисарин яшара авай аялар кьабулзава ва чирвилер абуруз пулсуз гуз-

ва. Алай вахтунда ина 100-дав агакъна аялри чирвилер кьачузва. Абурун са пай Хуьруьгай, амайбур кьунши хуьрерай я.

Центрада Ахцегь райондин муаллимри кваллахзава. Патарилай кьезвайбурни ава. Мисал яз, ингилис члалан тарсар гузвай муаллим Ставрополдин крайдай я. Ам Рутул районда яшамш жезва. Модулрин программайрин сергъятра аваз аялриз жуьреба-жуьре илимрай лекцияр келун патал МГИМО-дин, МГУ-дин, НИУ ВШЭ-дин, Канададин университетдин ва маса вузрин пешекарриз теклифзава.

"Luminary"-дин программадин сергъятра аваз аялриз ингилис, кытай члалар, кодинг, робототехника, астрономия, астрофотография чирзава. Лагъана кланда, центр тарсара герек кьезвай тадаракаралди, алай аямдин технологийралди тамамвилелди таъминарнава. Мадни ина обсерватория, интерактивный лекторияр кыле тухудай зал, ктабхана, медиа студия, компютерралди таъминарнавай ахтармишунар кыле тухудай лаборатория, яратмишдай мастерской ава.

Са гафуналди, дагълух хуьрерин аялриз ина шегьердинбурулай клусни усал тушир шартлара жуьреба-жуьре илимрай чирвилер кьачудай вири мумкинвилер тешкилнава. Ихътин проект кылииз акъудзавай рухвайриз баркалла!

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди Магъмуд Абдулжеллилович ва Абдулжелил Магъмудович Абдулкеримовриз кьачунвай премия рикнин сидкьидай тебрикзава. Къуй кьвехъ чандин сагъвал, кваллахдин рекъе мадни еке агалкьунар хъурай!

Нумрадай клела:

ЖЕМИЯТ

Девир - XXI асирда, фикирар...

"Хизандиз ва адан ивирриз куьмек гуним гъа са члавуз чун гележегдихъ, къвезмай несиприхъ элкъуьн я. Гьикл хь, обществода ва технологийра кыле физвай лап члехи дегишвилерин девирда яшамш жедайбур гъабур я. Гъабур XXI асирда Россиядин къисметни арадал гъизва..."

► 3

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" - 100 ЙИС

Милли журналистика: цийи кхьинар

"Цийи дунья" газет жедалди вилик чир районар патал акъудай газетра ишлемишнавай члал туьрк (азербайжан) хъунилай гъейри, гьарфарни чи сесерихъ галаз ерли кьан тийизвайбур тир. Сифте акъатай "Шура Дагъустан", "Дагъустандин кесибар" араб гьарфаралди тиртла, гуьгъуьнлай акъатай "Цийи дунья" газетни, члал лезги яз, латин гьарфаралди чапзавай.

► 4

ТАРИХ

Халкъдин милли дамах

Чирвилерал гъалтайла, Ярагъ Мегъамед члехи арифдар тир. Ам гъатта имам аль-Гъазалидив гекъиззава. Шейхдиз са шумуд члал чидай, адахъ вишералди жуьреба-жуьре ктабрикай, гъилин кхьинрикай ва маса кваллахрикай ибарат надир ктабхана авай.

► 6

ОБРАЗОВАНИЕ

Гзаф терефрин бажарагъ

Э.Хасплатовадиз ашукъвиллин бажарагъни ава. Аял члавалай адан рикл саз язгунал ала. Ам са шумуд конкурсдин гъалибчи я. 2017-йису Дербент шегьердин Нарын-къеледа кыле фейи "Лезги сес" мярекатда ада ашукъ Айдунахъ галаз санал иштиракна ва гъалибдилек кьачуна.

► 7

САГЪЛАМВАЛ

"Уьмуьрда сад-садав хъсанвилелди эгечла!"

Сир туш, алай аямда бязи инсанрин риклер гзаф туькуьул ва дар хъанва. Инсанри сада-садал пехилвалзава. Ибур лагъайтла, гъам психикадин, гъамни бедендин сагъламвал къайдадикай кхудзавай члуру хесетар я.

► 9

ХАБАРАР

Адан бегьерлу зегъмет

Ж.Мамедов Ленинграддин областдин "Инженерный дизайн CAD" тешкилатдин кылин эксперт я. И областдин хягъай командадик кваз, 2016-2017-йисара ада "Жегъил пешекарар" милли чемпионатдин финалра, Абу-Дабида "WorldSkills International" тешкилатди кыле тухвай чемпионатда иштиракна.

► 12

Цийи жуьредин муькъвер

Дагъустанда улакьар фин патал чукурна (разбор) кватл хыйиз жедай муькъвер газурун пландик кутунва. Гьахтын муькъвер республикадин дагълара эцигдайвал я. Тамам тушир делилралди, и жуьредин саки 100 муькъуьн патяхъай игьтияж ава. Идан гьакъиндай "Лезги газетдиз" РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

Республикадин Кьил Владимир Васильеван режьбервилек кваз тухвай нубатдин совещанидал ашкара хъайивал, и рекъай кваллах гьиле кьунва. Ик, алатай йисуз Дагъустандин МЧС-дин игьтияжар патал "КЭМЗ" концернди чукурна кватл хыйиз жедай, 32 метрдин яргивал алай сифтегъан муьгъ газурна. И мурад ар патал 6 миллион манатдин такъатар чара авуна. Гьиле авай йисуз 15 муьгъ газурун патал 94 миллион манатдин такъатар чара авун фикридиз къачунва.

И делилар Дагъустандин промышленностдин ва энергетикадин мини-

стрдин заместитель Батыр Эмеева раижна.

Адан рахунриз баянар гайи В. Васильева кьейд авурвал, республикадивай ахтын муькъвер туйкьурун патал мадни гзаф такъатар чара ийиз, гьатта вири 100 муьгъни санлай гьазуриз жеда. Амма и кар патал налогар гана кланда.

Ада кьейд авурвал, муькъвер эцигунин кваллах гзаф важиблуди я, гьик лагъайта Дагъустан дагълух республика я. "Муькъвер алачиз вацалай элячиз те-

жезвайвилей улакьар алава яз 20 километрийриыв агакьна мензилар атлуниз мажбур жезва. Нетижата и кар инсанриз къулай жезвач", - кьейдна республикадин режьберди.

Владимир Васильева алава хъувурвал, и ва са жерге маса месэляяр гьалун патал налогар гун герек я. Ада рикел хжайвал,

налогар гуники алава яз агакьай такъатрин гьисабдай мектебар патал автобусар къачуна, мектебрин ва маса дараматар ремонтзава. "Налогар тамам къадарда гузвай ксар сагърай. Эгер чна далдаламишнавай къазанжийрилай къезвай налогар къачудай мумкинвилер жагъурайта ва инсанар налогар гунин гьисабдай чавай хейлин крар бажармишиз жедайдан гьавурда тваз хъайитла, виниз тир нетижаяр къазанмишиз жеда", - гьисабзава республикадин Кьили.

Мумкинвилер артух жезва

3,7 миллиондилай алатнава. Абурукай 28 агъзурдалай виниз Дагъустанда учетда ава. Вири уьлкведа хъиз, чи республикадин чпиз рақдин диагноз эцигнавай ксарин къадар йисалай-суз артух жезва. Мисал яз, 2019-йисуз сифте яз онкологиядин азарар акатнавай 4875 кас дуьздал

4-февралдиз, рак азардихъ галаз женг члугвадай юкьуз, "Республикадин онкологиядин центр" ГБУ-ди, "Дагъустандин хурун хирургиядин центр" ГБУ-ди 2019-йисан кваллахдин нетижаяр къуна. Дагъустандин здравоохраненидин министр Жамалудин Гьажибрагьимован режьбервилек кваз коллегиядин заседание Онкоцентрадин бинедаллаз кьиле фена.

Ик, алай вахтунда Россияда онкологиядин азаррик начагъбурун къадар

акъудна. Им, алатай йисав гекъигайла, 59 касдин гзаф я. Амма, гьик ятлани, Дагъустанда онкологиядин азарар квай ксариз талуьк делилар Россиядин юкьван делилрилай агъузбурун я.

Республикада виридалайни гзаф азарлуяр жигерин рақдик рекъизва. И барадай къвед лагъай чкадал хуквадин рак, пуд лагъай чкадал некледин железадин рак, къуд лагъай чкадални ратарин рак ала.

Идахъ галаз сад хъиз, 2019-йисуз Дагъустанда онкологри рақдин азар акат-

навайди вахтундамаз дуьздал акъудунин кваллах активламишнава. Ик хъайила, азарлуяр сагъар хъийиз хъунин мумкинвилер артух жезва. Республикада рақдик азарлувал сад ва къвед лагъай дережайриыв агакьнавай 1183 кас дуьздал акъудна. Идакайни 351 касдик онкологиядин азар акатнавайди диспансеризация кьиле тухудай вахтунда малум хъана. Аялдин кваллин, щитовидный железадин, цварахъандин рак акатнавайди дуьздал акъудунин кваллах хъсан хъанва. Ихътин мумкинвал УЗИ-дин, эндоскопиядин ахтармишунар, вахт-вахтунда профилактикадин серенжемар кьиле тухунин нетижата арадал атана.

Амма, РД-дин здравоохраненидин министр Жамалудин Гьажибрагьимован фикирдалди, участковый сетда, килигдай кабинетра профилактикадин кваллах бес къадардин дережада аваз тешкилнайтла, нетижаяр мадни винизбуру жедай. Лагъана кланда хъи, рақдин азар акатнавайди асул гьисабдай гьа сетда ва килигдай кабинетра дуьздал акъудзавайди я. 2020-йисуз центрадин кьиле авайбурул и кваллах гужлу авун тапшурмишнава.

И месэладиз талуьк гегъенш делилар РД-дин Минздравдин сайтда ава.

АПК вилик тухуда

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Муькьвара Ахцегъа РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министрствондин конференция кьиле фена. Мярекатдал министрдин заместитель Эмин Шайхгьасанова республикадин кьиле авайбуру агропромышленностдин хел вилик тухунин жигъетдай къабулзавай серенжемикай суьгъбетна. Ада кьейд авурвал, 2019-йисуз республикадин мелиорациядин къурулуш цийикла туйкьур хъувуниз 500 миллион манат серфна. Им гьич садрани тахъай хътин

агалкьун я. Нетижата чилин хейлин майданар цик акатда, алава бегъер къачудай мумкинвал жеда. Э. Шайхгьасанова района хуьруьн майишатдин суьрсет гьядай гьевечи карханаяр арадал гьидай мумкинвилер авайди ва абурукай менфят къачун герек тирди кьейдна.

Гуьгуьнлай РД-дин хуьруьн майишатдин министрствондин недай-хъвадай заттаринни гьядай промышленностдин отделдин начальник Агъабала Агъахановни рахана. Ам чкайрал хуьруьн майишатдин суьрсет гьисилзавайбуруз (СПК, КФХ, ЛПХ) гьукуматдин патай авай куьмекдин, министрстводи

кардик кутунвай программайра иштиракунин шарттарин ва важиблу бязи маса месэлайрал гегъеншдиз акъвазна.

Конференциядал гьак Кьиблепатан Дагъустанда емишарни салан майваяр хуьдай чкаяр ва гьядай карханаяр арадал гьунин, малдарвиллинни хипехъанвиллин хел вилик тухунин ва, талуьк тирвал, дагъвийриз зегъметдин чкаяр тешкилуни мумкинвилер веревирдна. Кьеттен фикир муьштерийриз экологиядин жигъетдай михи суьрсет маса гунин ва жемятдин хатасузвал таъминарун патал электронный сертификациядин «Меркурий» кьайдадал амал авунин месэлайриз гана. И кардин патяхъай чпин фикирар Докъузпара ва Рутул районрин кьилер тир Агъмед Агъмедова, Ибрагьим Ибрагьимовна, къуниш районрин УСХ-рин начальникири ва масабур лагъана.

Экономика, халкъдин майишат виликди фин и рекъерай гьукуматдин дуьзгуьн политикадилай гзаф аслу я. Хуьруьн майишатдин производстводи инвестицияр желб авуни ва и хиле бизнесдиз къулай шарттар яратмишуни кьенепатан ва къецепатан базарра алишверишдин сагълам конкуренция тешкилдай мумкинвал гуда. Ахцегъ райондин кьиле авайбуру хуьруьн майишат дурумлудаказ виликди тухуз чалишмиш жеда, баянар гана Ахцегъ райондин муниципалитетдин кьил Осман Абдулкеримова.

Кьилин редактордин гаф Себебар гзаф ава

Мегьамед ИБРАГЬИМОВ

Эхиримжи йисара республикадин газетрин, журналрин тиражар агъуз аватзава. Ихътин гьалар чи уьлкведин маса регионрани ава. Мисал яз, къачун чна "Лезги газет". 2017-йисуз ам 9039 касди кхъенвай. 2018-йисуз садлагъана 7326-дал къван тлимил хъана. 2019-йисуз редакциядин векилри кьиле тухвай мярекатрин, гуьруьшрин ва маса серенжемирин нетижата агъуз аватунин вилик пад къаз алакьна: тираж 7516 экзemplяр тир. Амма цѝи, 100 йисан юбилей кьейдзавай йисуз, газетдин тираж мадни тлимил хъана - 6426 экзemplяр. Гьа са вахтунда "Лезги газет" Дагъустандин госуьдарствондин СМИ-рин арада виридалайни еке тираж авай газет я. Гекъигун патал: "Дагестанская правда" - 3289, аваррин "Гьакъикъат" - 5010, даргийрин "Замана" - 4000, къумуькьрин "Елдаш" - 3433, яхулрин "Илчи" - 2600, "Табасарадин нуьрар" - 1674, ногъайрин - 2500, цахуррин 1200 экзemplяр.

Йисалай-суз газетрин тиражар агъуз аватунихъ са жерге себебар ава. 2017-йисуз республикадин гзаф районар, хуьрера авай почтарин отделенияр, арадал къезвай къазанжийр тлимил я луьгуз, агална. И карди, кьилди къачуртла, "Лезги газет" кхъизвайбурун къадар садлагъана тлимиларна. Хайи члалал газет кхъин патал, са шумуд километр рехъ атлана, къуниш хуьруьз гьар нивай хъайитлани физ жедач. Почтадин отделенияр газет кхъинин кьиметни кьвердавай хкажзава. Шаз 854 манат тиртла, цѝи 917 манат хъувуна. Идалайни гьейри, районар, хуьрера авай почтадин отделенияр карханадин кьилевайбуру йиса кьве сеферда планар илитлазава. Эгер план ацѝур тавуртла, кваллахдикай магърум жезва, гьатта отделение михъиз агалдай чкадал кьезва. Планар ацѝурун патал бязи отделенияр йис патал газет кхъизвайбурувай зур йис патал кхъихъ луьгуз тлалазава. И месэладин патяхъай 2019-йисан эхирра чи газет кхъизвайбурулай заз наразивилин зенгерни атана. Заз малум хъайивал, йиса кьве сеферда планар тайинарун са документдани кьейднавач. Амма отделенияр илитлазава. Нетижата гзафбуру газет зур йис патал кхъизва. Мисал яз, 2020-йисуз йис патал Докъузпара районада са газетни кхъенвач. Вири (410 экзemplяр) зур йисанбуру я. Шаз и районада "Лезги газет" 700 касди кхъенвай. Цѝи 300 экзemplярдин тлимил хъана. Санлай къачурла, 2020-йисуз "Лезги газет" почтадин отделенияр йис патал 1348 касди кхъенва.

Интернетдини таъсирзава, нетижата тиражар агъуз аватзава. И кар себеб яз, чи уьлкведа, чап хъийин тийиз, электронный кьайдадал элячйнавай изданияр садни кьвед авач. Хайи члаларал акъатзавай газетар патал и рехъ хаталуди я. Къуватар, мумкинвилер амай къван газет чапна кланда. Гьа са вахтунда электронный кьайдани кардик куьуз жеда. Мисал яз, "Лезги газетдихъ" кьенин юкьуз республикада виридалайни хъсанбурукай сад яз гьисабзавай сайт, "Инстаграм", "Одноклассники", "ВКонтакте", "Фейсбук", "Телеграм" сетра, "Ютуб"-да, "Дзен"-да хуси чинар ава.

Кьейд ийин хъи, Инстаграмда "Лезги газетдин" хабарар 18 агъуз касди клелзава. И делилди гзафбуру Интернет хкъазавайдан гьакъиндай шагъидвалзава. Амма газет, чарчин ери гьиссиз, гьиле къуна клелунни, телефондин, компьютердин экрандилай клелун сад туш. Гьакъ ятлани, гзафбуру, иллаки жегъилри, къвед лагъай жуьре хкъазва. И кардин вилик пад къун четин месэла я.

Дагъустандин хайи члаларал акъатзавай газетрин, журналрин тиражар тлимил хъуниз таъсирзавай себебар мадни ава: акъалтзавай несилар кьвердавай руьгъдин ивиривай кьерех хъун, хизанра веледриз хайи члал чируниз бес къадар фикир тагун, йисалайсуз члехи яшарин инсанар арадай акъатун ва ик мад. Абурукай виридакай рахайтла, яргъал фида.

И нумрадин 10-чина чна 2020-йис патал "Лезги газет" гьина гьикъван кхъенватла хабар гузвай макъала чапнава. Сягъра анжах почтадин отделенияр авай хуьрер гьатнава. Виридалайни гзаф Сулейман-Стальский районада (1575 экзemplяр) кхъенва.

Гуьрметлу ватандашар! Лезгийр виринра виниз тир руьгъдин, савадлу инсанар яз машгъур я. Чна газетдин чинар цининди чи газетдин 100 йисан юбилейдинди, идахъ галаз алакьалу яз газет жезмай къван гзафбуру кхъин чи кьилин винизвал тирди са шумудра кьейднай. Гьайиф хъи, ик хъанач. Умудлу я хъи, йисан къвед лагъай пай патал хъайитлани, чи ван гзафбуруз къведа, тираж хкаж хъедавал ийида.

Президентдин Чарчин царце аваз

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Уьлкведин регион-ра РФ-дин Федераль-ный Собранидиз Пре-зидентди ракурнавай Чар веревирд авун да-вам жезва. Политикри, зегьметчи коллектив-ри, агьалийри чпин фикирар ачухарзава,

Президентдин теклифриз кьимет гузва ва, печатдай, соцсетрай аквазвайвал, члехи пай инсанри разивал кьалурзава. Гьикл лагьайтла, Президент Владимир Путина Федеральний Собранидиз, властдин органра кьуллугъзавай гьар са чиновник-диз тапшуругьар ганва: аялар галай хи-занриз гьакьки куьмек гун, абурун яшай-ишдин гьалар хьсанарун, уьлкведин вири школайра, шегьер, хуьр талгана, 1-4-классра клелзавай аялар чими хуьрек-ралди таьминарун, муаллимдиз виликдай хьиз гьурмет авун арадал гьун, агьалий-рин сагьламвал мягкемарун, набут, на-чагь инсанар герек дарманралди таьми-нарун...

Таммарун истемишзава

И месэла лап кар алайди я. Гьуку-матди набутар, писдаказ начагьбур, ил-лаки аялар герек дарманралди таьмина-рун патал пулар ахъайзава, авачир дар-манар кьецепатан уьлквейрайни маса кьачузва, амма начагьбурув абур агакь-завач. Им ерли рехь гана кланзавай кар туш. Идалайни гьейри пис азарриқди на-чагь аяларин диде-бубаяр лап ажуьвил-лел гьизвай месэлани ава Россияда - ре-гистрация тавунвай дарманар, начагьбу-руз лап чарасуз лазим кьезезвай дарма-нар кьецепатай жагьурна, уьлкведиз гьун тахсиркарвиллиз элкьезезва. Гьа ихьтин чкадал атай дидеяр алатай йисуз суд-дуванрик акатна. Ихьтин кьайдасузилер тикрар тахьун патал Владимир Путина кьетивилелди лагана: "Гьукуматди са куьруь вахтунда уьмуьр патал лап ва-жиблу ва Россияда регистрация тавун-вай импортдин дарманар гьун патал вири жуьредин серенжемар кьабулун ла-зим я. И кар патал талукь тир законо-дательный кьарарарни кьабулнава. За мад сеферда гьукуматдивай тлабза-ва: и кар акл пайгардик кутуна кланда хьб, начагь аяларин дидеяр ва маса ин-санарни герек дарман санайни жагьу-риз тежедай чуру гьалда гьат тийи-дайвал".

Кьецепатан уьлквейрай гьизвай, амма Россияда регистрация тавунвай дарман-рик Клобазам (Фризиум) акатзава. Шаз РФ-дин Гьукуматдин тапшуругьдин бине-даллаз и дарман начагь 540 аял патал гьана. Амма и дарман чарасуз герекзавай начагь аялар са шумуд агьзур ава. Алай йисан январдиз РФ-дин гьукуматди кье-цепатай герек дарманар маса кьачун па-тал 22 млн манат чара авунва. Гьа гьисаб-дай яз, алай йисан сад лагьай кварталда 600 аял патал "Фризиум" дарман гьун па-тал документар туькьурнава. Гьелбетда, ида начагь маса аяларин диде-бубайрин рикл шадардач. Гьа и месэладиз уьлкве-дин Президентди фикир гуни, са рахунни алач, медицинадин идараяр герек ва кьит дарманралди таьминарда.

Чуру, вучдатла, нин патав минетиз фи-датла чин тийидай гьалдиз инсанар мукь-вал-мукьвал кьезезва. Ихьтин мисалар чи республикадайни кламай кьван гьиз жеда. Зун инанмиш я, больницайриз аватай гьар садавай шагьидвал ийиз жеда, духтурри абур ва я талукь мукьвабур багьа-багьа

дарманар маса кьачуниз мажбуьрна. Пул-суз дарманралди таьминарна кланзавай набутар аптекайрай "квез герек дарман авач, хтанвач" лугьуз рахкурзавай. Ихь-тин гьалар уьлкведин вири регионра авай-вилляй Владимир Путина хиве кьуна хьб, дарманрин еридал ийизвай гуьзчивални артухарда, аптекрин сетарни датлана ах-тармишда, дарманар регионриз ахъайза-вай, абур чарасуз герек начагьбурув аг-карзавай гьалдални гуьзчивал тухуда. Ада алатай йисарин гьалатлар тикрар та-вунин гьакьиндайни лагьана.

"Чизва, алатай йисуз са жерге ре-гионра дарманрин кьитвал арадал гьа-на. Вучиз лагьайтла, бязи чиновникри, маса кьачузвайбур канцтоварар хьиз, тади кьачунач, жавабдарвал гьисснач, гез хьайитлани, цийи конкурсар малу-мар хьийида лугьуз, регионар бес кьа-дарда дарманралди таьминардай кьвалах тешикланач. Инсанар лагьайтла, уьмуьр патал чарасуз дарманар авачиз амуькьна".

Дугьриданни, им тухдаз гишиндан гьал-дикай хабар авач лагьай мисал жезва. Са-дакайни куьмек авачиз амуькьзавай инсан-ри, гьукуматдин члехи мажибарни кьачуз, чпин везифаяр кьилиз акьуд тийизвай,

халкьдин дердийрин кьайгьуда авачир чи-новникар гьиле-гьил аваз кьуллугьрикай азад авун истемишзава.

Им икни хьуй. Бес, чкадал дарманар алаз-алаз, абур начагьбуруз гун тавун гьихьтин кар жезва? Им тахсиркарвални, инсансузвални, Гиппократан кьинез ва-фасузвал кьалурунни я. Гьа чи районрин больницайрани ихьтин кьанажагьсуз, ах-лакьсуз крариз рехь гузва. Чкадин духту-рар члив эгечизвай тегьерсуз гьал акур-ла, начагьбур Махачкьаладин больни-цайриз кьезезва. Направление гвачиз (рай-онрин больницайрин бязи духтурри гузвач, я чпи сагьар хьийидай серенжемарни кьабулзавач), чирхчирар жагьурна, боль-ницайра кьаткизва. Ихьтин дуьшуьшрални, тежрибадални эхир эцигдай вахт алуькь-нава.

Уьмуьрдай аквазвайвал, гуьзчивал ви-ри терефрихъай герек я. Поликлиникадиз духтурдин патав физва. Ада, килигна, яб акална, дарманрин рецепт кьизва ва дар-манар "флан аптекадай кьачу" лагьана теклифзава. Яраб вучиз ятла? Идан гьа-вурдани чун хьсандиз акьазва. Чка-чкада госуьдарстводин аптекайрилай хьуси кса-рин аптекаяр гзаф хьанва. Больницайра на-чагьбуруз гун тийизвай дарманарни гьа аптекайриз акьатзава. Поликлиникайрин духтурринни хьуси аптекайрин иесийрин арада "амадагвилин" алакьаярни ава. И месэла кьайдаяр хуьдай органри чпин гьар йикьан гуьзчивилик кутун лазим я.

Уьлкведин Президентдин тапшуругь-рик гьакл виринра "тлем, гьил акакьдай ин-тернет" кутун, кьвед ва адалай гзаф аялар авай хизанриз кьезил ипотека (6 процент-дин ставкадин кьадарда аваз) теклифун, вузра бюджетдин гьисабдай клелдай чка-яр артухарунни акатзава. И месэла илла-ки регионар патал важиблу я. Вучиз лагьай-тла, жегьлар клелиз, пешекарвал кьачуз центральный вузрик экечуниз мажбуьр же-дач. Абуру чпин регионрин вузра духтур-вилин, педагогвилин, инженервилин герек чирвилер, вердишвилер кьачуда.

Президентдин Чарче галай-галайвал таммарна кланзавай тапшуругьрин гьа-кьиндай ачухдиз лагьанва. Абур кьилиз акьудунни властдин вири органрин кьул-лугьчийрин-губернаторрин, республикай-рин, шегьеррин, районрин кьилерин, ми-нистрин, вири жуьредин чиновникрин эвелимжи везифа, буржи я.

Девир - XXI асирда, фикирар...

Мердали ЖАЛИЛОВ, литературдин отделдин редактор

И веревирдер кьхи-низ зун мажбуьраиди и мукьвара чи уьлкведин писателрин виридалай-ни члехиди тир "Литера-турный газетда" (2019-йисан 20-26-ноябрь) чапнавай твар-ван авай политолог, чи телеканалрай мукьвал-мукьвал кьалурзавай гзаф мярекатрин иш-тиракчи Вероника Крашениниковадин "Ка-кой век на дворе? XVI или XXI?" ("Алуькь-навайди гьи асир я? XVI, тахъайтла, XXI?...") макъала я.

Политологди кьарагьарнавай месэла, за кьатлузвайвал, чи кьенин ва кьеземай несилар патални важиблуди я. Ихтилат светский образованидинни илимдин ида-райра теологиядай (диндин месэлайрай) чирвилер (тарсар) гун герек яни, тушни, гьадакай физва. Жавабни вичи ганва: тео-логиядай тарсар светский школайрани вуз-ра неинки Советрин (атеизмдин) девирда, гьакл революциядилай виликан Россия-дани гузвачир. Гьатта чеб а вахтара дин-диз виридалайни вафалубур яз гьисабай граф Уваровани (просвещенидин министр), реакционер Победоносцевани и кардик кьил кутуначир. Кар анал ала хьб, теоло-гиядин тарсар гудай диндин школаяр - се-минарияр авай. Гилани ава. Чинра - мед-ресаляр.

Политологдик куь секинсузвал кутун-ва? Жаваб макъалада ава, вични ихьтин мисалдалди мягкемарнава. Ярославль шегьерда чи уьлкведа лап цийииди тир Садвилин йикьан сувариз саки 400 йис идалай вилик Москва кьецепатан чапхун-чийрикой (полякрикой) азад авун патал халкьдин ополчение кьвачел кьарагьарай Мининазни Пожарскийдиз гуьмбет ачух-на. Ада лагьайтла, халкь, кьвачел кьарагь-арна, женгиниз тухвай игитрилай артух 7 метрдин кьакьанвиллиз хкажнавай бе-тондин зурба хашуниз чка ганва. Яни ин-санрин фикир игитрилай артух хашуни желбзава. Амма 200 йис вилик, пачагь I Александран разивални аваз, Москвада, Яру майдандал хкажай, гилани аламай памятникда а хаш авач. Игитар гьундуьр-да тунва!..

Аквазвайвал, вичин фикир давамар-зава политологди, гьакьки крарал гилан диндин идеологди чпин парталар алуькь-ва. Гуя члехи игитвилер адетдин инсанри - ватан кланибуру ваь, дин (хаш) гвайбуру кьазанмишна...

Дин кьуватлу жезвайди, кьвердавай ада чи кьилин идеологиядин (фагьум-фи-кирдин) чка кьазвайди обществада кьиле физвай гзаф крарай аквазва. Иллаки гьу-кум ва девлетар чпин гьиле гьатнавай "элитиди" (чиновникри) и кардиз артух кьу-ват гузва, кьхьенва авторди вичин кьейде-ра. Чиновникри, чпи гьихьтин гунагь крар авуртлани, диндин авторитетрин патав гье-рекatzава. Гуя чпи хьсан адетрин "ивирар" хуьзвайди я лугьуз, дингьилийрин сифте жергейриз гьахьзава.

Дугьриданни, чи республикадиз акьал-тлай "михьи культура" гваз хтай кьил РАБ-дулатиповни (виликан "сад лагьай комму-нист - атеист") мусурманринни, хашпарай-ринни, чувудринни вири мярекатра вилик жергейра хьайиди виридан рикел алама. Чи кьилин майдандални, "Лацу кьвалерин" патав гьадан девирда мисклинни килиса

арадал атана. Аквар гьаларай, чиновник-рин гунагьар чухьун, михьун паталди авур кар я... (?)

Политологди винидихь твар кьунвай макъалада гьанвай маса делиларни фи-кир желбдайбур я: чи агьалийрин (ма-кьалада-православидин векилрин) 21 про-центди чеб ерли дингьлияр яз гьисабза-вач. Члехи пай агьалийри (65 процентди) чпин инанмишвални дин чара тирди кьей-дзава. Яни Сад тир Аллагьдихь инанмиш ятлани, килисадиз (чина - мисклиндиз) физ-вач.

Мад са кьейд, за кьатлузвайвал, важиб-луди я: диндин ихтирар гьилевай ксари клерикальный (диндин) идеология (пропа-ганда) гужуналди илитзава, и карди пара-бурун патай анжах аксивал, наразивал ара-дал гьизва.

Дугьриданни, са чи меркез кьачуртлани, диндиз кьуллугъзавай, дин барка ийизвай (машгьурзавай) идараяр гьикьван хьанва! "Цийи дингьлийри" чпин вязер ва кьай-даяр шегьергьилийрал гужуналди илитза-вайди, лап кьуватлу микрофонар, курар кутуна, суткадин кьилляй-кьилиз гьи члавуз хьайитлани, чпин сесералди (гагь-гагь лап векьб) начагьбуруни, яшлубурни, аяларни инжиклу, ажугьлу ийизвайди гьисаба такь-уни, алазни, алачизни чпин газетар, ктабар, маса затлар инсанрал илитиз, кьвалера кьекьунни, "садакьаяр" я лугьуз, пулар, кьиметлу затлар кьватлунни субутзава. И кар, сифте нубатда, винидихьни кьейдна-вайвал, "элитиди", гьукум гвайбуру кьуват-да твазва.

Политологди лугьузвайвал, уьлкведа экономикадин гьалар, инсанрин асайиш, яшайиш кьайдадик акат тийирдавай, яни обществада цийи застойдин (вилкиди физ тежез, санал аламуькунин) гьалар артух жердавай диндин рекьевайбурун гьевес-лувал вилик акатзава. Культура, образо-вание, здравоохранение, спорт, яшайишдин шартлар вилик тухудай чкадал "вири Ал-лагьдин кьадарар я, вири Гьада кьалура-вал жеда" лугьуз, ацуькьайтла, девирди ис-темишзавай экономикадин, адан бинедал-лаз яшайишдинни прорывдив (фад ва ян тагана виниз тир дережайрив) чун бажагь-ат агакьда.

И кар чизвайвилляй Президентдин ну-батдин Чарчени акьалтзавай несилриз ва-тандашвилин дуьз тербия ва дуьм-дуьз илимрай дерин чирвилер гун лазим тирда-кай, школадин таьминвал ва муаллимдин руьгьдин кьамат, мумкинвилер вилик ту-хуникай хейлин хьсан фикирар лагьанва, теклифар ганва.

"Хизандиз ва адан ивирриз куьмек гун - им гьа са члавуз чун гележегдихь, кьеземай несилрихь элкьунь я. Гьикл хьб, обществада ва технолозиьра кьиле физвай лап члехи дегьивилерин девирда яшайиш жедайбур гьабур я. Гьабур XXI асирда Россиядин кьисметни арадал гьизва. Гиламаз абуру гьа бахт авар гележег арадал гьуник чпин пай, члехи мумкинвилер кардик кутун патал чна абуруз гьахьтин шартлар яратмишун лазим я. Сифте нубатда, аял гьина яша-миш жез хьайитлани, шегьерда ва я хуь-ре, адавай хьсан образование кьачуз жен".

Мад гьикьван хьсандиз лугьудайди я мектебда аялриз дуьм-дуьз илимар дерин-дай чирун ва гьакьван вини дережадин тер-бияни гун герек тирдакай?

Винидихь твар кьунвай макъалада кьейднавайвал, Америка, Европа, Китай гьакькиятдани XXI асирда яшайиш жез-ва. Чна бес XVI асирдихь гьерекатдани?..

Милли журналистика: цийи кхьинар

Мердали ЖАЛИЛОВ

Чи тарихда XX асирдин 30-40-йисар, Компартиядин регбервилек кваз, чи халкяр, са патахъай, акьалтйай чехи агалкьунрихъ (экономикадин, культурадин, образованидин, яшайишдин ва маса хилерайни) фейибур яз гьатнава. Муькуь патахъай, гьа йисара акьалтйай чулав мусибатрин крарни кыле фена.

Цийи уьмуьрдинни куьгьнедан арада барिशугъ тежедай хьтин женгер кыле физвай. Гьакьикъатдин гьавурда авачир ксари гагъ са, гагъ маса пад ягъай вахтарни тиймил хьанач. Лезги районар 1930-йисуз кыле фейи бунтарни, партиядинни советрин бязи руководителар, активистар, муаллимарни духтурар чандивай авур дуьшубьшарни гьа халкьдин гегьенш къатар гьавурдик тахьунин, контрреволюциядин чулав къуватри абур алдатмишунин нетижада хъайи крар тирдал шак алач. Халкь гьавурда твадай гьакьикъи къуват савадлувал, культурадин жигьетдай вилкиди фин тирди чиз, цийи кьурулушдин эвелимжи везифаяр яз, гьа и крар, яни са-

вадлувал, культура вилик кутунай. “Культсанштурм” твар акьалтнай а гьерекатдал. Гьа гьерекатдин сифте жергеда чи журналистар, писателар, алимар, публицистар акьвазна.

Халкь хайи члалалди савадлу авунин везифа хиве тур ксарал гьихьтин четинвилер, магьрумвилер ацалтнатла, чаз Нажмудин Самурский, Гьажибег Гьажибегов, Алибег Фатахов, Юсуф Герейханов хьтин ва маса ксарин кьисметри дериндай аннамишдай мумкинвал гузва. Иллаки хайи члалан алфавит (гьарфар, ктабар, газетар) арадал гьун халисан женгералди кыле фейиди чи гьиле амай тарихдин кхьинри субутзава. (Абурукай хейлин дережада чун виликан макьаладани раханва).

Эхъ, “Цийи дуьнья” газет жедалди вилик чи районар патал акьудай газетра (“Дагьустандин кесибар”, “Советрин Дагьустан”) ишлемишнавай члал туьрк (азербайжан) хьунилай гьейри, гьарфарни чи несерихъ галаз ерли кьан тийизвайбур тир. Сифте акьатай “Шура Дагьустан”, “Дагьустандин кесибар” араб гьарфаралди тиртла, гуьгьуьнлай акьатай “Цийи дуьнья” газетни, члал лезги яз, латин гьарфаралди чапзавай.

Винидихъ кьейднавайвал, лезгийриз лезги члал чирун герек тувал лугьуз хъайи тапан патриотарни гзаф хъайиди рикел хуьн

кутугнава. Эхирни неинки лезги члал, лезги гьарфарни, ктабарни, газетарни кардик кутаз жедайди субутна!

ИкI, 1928-йисан 21-июль чаз, лезгийриз, кьетленди хьана. Латин гьарфаралди тиртлани, лезги члалал сифте яз цийи газет - “Цийи дуьнья” чагдай акьатна. А вакьиадикай илимрин доктор, пешекар журналист-публицист Дж.Н.Агьмедова икI кхьизва: “1928-йисан 21-июлдиз акьатай “Цийи дуьньядин” нумра. Гьвечи кIалубдин газет. НДА-дин (Дагьустандин цийи алфавитдин) ЦК-дин орган. 1-чинин вини кыляй ихьтин келимаяр кхьенва: “Яшамшрай Советрин Дагьустандин 10 йис тамам хьун!” Агьадихъай “Тарихдин югъ” твар алаз кылин макьала ганва. “Кье, - кьейдзава ана, - лезги члалал кIел-кхьин арадал гьуналди, чна газет акьудиз башламишзава. Тежриба авачиз, газет чагдай акьудун, гьелбетда, са акьван регьят кар туш. Сифте кылерай четин жеда, амма четинвилерихъ шадвилерни галайда хь чун инанмиш я. Газет кIвачел акьалдарун патал чна вирида жуван къуватар желб авун герек я”.

(Материал чна “Лезги газетдин” 80 йисан юбилейдин махсус ктабдай вахчунва. Махачкъала. 2000-йис. 4-чин).

Газетда а члалан партиядин Дагьустандин обкомдин патай, просвещенидин нарком А.А.Тахо-Годидин, комсомолдин обкомдин, Дагьустандин женотделдин, чилерин рекьйи нарком Шарапилован ва масабурун тебрикарни чапнава.

Вири патарихъай фагьум-фикирна туькьурнавай газет. Кылин редактор - Гьажибег Гьажибегов, жавабдар секретарь Алибег Фатахов я.

Газетдин и нумрада цийи авторарни хейлин раижнава. Абурун жергеда тварван авай муаллим-просветитель Абдулкадир Алкадарский, жегьил мухбирар - Гьажи Аликберов, Исмаил Вагьабов, Алибег Фатахов, Назир Агьмедов ва масабур авай. Хейлин макьалайрин, иллаки обществодин нуьксанар русвагьзавайбурун, авторрин тварар алапатдин тахаллусралди эвеззавай: “Чирхчир”, “Чубарук”, “Зун я” ва икI мадни.

Цийи газет чи хуьрерин агьалийри чехи гьевесдивди къабулайдакI “Лезги газетдин” виликан кылин редактор Агьариза Саидован “Халкьдихъ галаз санал” чехи макьалада (“Лезги газет”. Махсус нумра. 2000-йис) хейлин делилар гьанва. Чнани абурукай менфят кьачузва.

“Цийи дуьньядин” сад лагъай нумра Буйнакск шегьердин типографияда литографиядин кьайдада чапнай.

Кьвед лагъай нумра Махачкъалада, “Дагалифдин” (Дагьустандин цийи алфавитдин ЦК-дин) дараматда чагдай акьатна. Вични - сад лагъай нумра акьатайдалай кьулухъ саки са варз алаатайла. И нумрадани, сад лагъайда хьиз, хуьрерин агьалияр хайи члалалди савадлу авуниз кьетлен фикир ганва. Газетдин сад лагъай чина “Дидеддин члалариз - сад лагъай чка” - кылин макьала чапнава.

Гьа и чина газет кхьинин кIвалах кыле физвай тегьердикай, адаз кумькар гуникай хейлин малуматар гьатнава. Месела, Тифлисдаи машгьур революционер Саид Габиева газет патал 3 манат пул рекье тунва.

Куьре округдин исполкомди 1928-йисан октябрдалди 70 экземпляр газет кхьенва, Самур округдай Назир Агьмедовалай газет кхьин патал 6 манатни 24 кепек пул атанва.

Кьвед лагъай чина газет кIелзавайбурулай атанвай чарар, хабарар чапнава. Кьекай кхьизва?

Куьредин округдин исполкомди газет халкьдин арада машгьурун патал округдик акатзавай 70 хуьруьн советриз гьардаз са газет кхьенва.

Самурдин округдай Жафаран хва Абу-муслима газетдиз адан сад лагъай нумра

акьатун тебрикзава. Идахъ галаз сад хьиз, вичин хуьруьнвийрин тIварар кьуна, газет кхьиниз эвер гузва.

Шагьпаз Шайдабегова газетдилай вичин разивал и тегьерда къалурзава: “Цийи дуьнья” акьатуналди зун амачир кьван шад я. Мубарак хьуй!”

КIелзавайбур тир Саид Рамазанова, Пулата, “Муарифчиди” (автордин тахаллус) сидкьидай чпин фикирар лугьузва: “Цийи дуьнья” газет чаз якIалайни, недай фалайни герек я. И кардал гзаф шад хьана, чна газет даим авун тIлаб ийизва...”

Эхъ, фуни яд хьиз къабулай газетди гила вичин 100 йис кьейдзава.

Чи фикир “Цийи дуьньядин” сад лагъай нумрада чапнавай Абдулкадир Алкадарскийдин “Цийи гьуруфат - цийи везифа” кьил ганвай макьалади иллаки желбзава. Адан метлеб гилани са жазвини зайиф хьанвач. Ингье анай бязи кьейдер.

“Шумудни са виш йисара яшамш жезвай, девиривай дегишариз тахьана, са члалал рахаз амай лезгийр икьван гагьда кхьин-кIелун тахьана, вагьшивиле амуькун - еке тир гуж, гзаф зурба мусибат, кьадар-гьисаб авачир са бахтсузвал тушни бес?.. Октябрдин инкьилаб хьаначиртIла, лезгийрин кылеп низ чидай мад вуч йиф-югъ кьведайтIла. Бахт хьана лезгийриз Октябрдин инкьилаб хьана”.

Советрин властдин цIуд йисан кьене милли политикадин жигьетдай къазанмишнавай нетижайрикай лугьуналди, авторди просвещение, печать, культура вилик тухунин карда гзаф халкьари къазанмишнавай агалкьунрикай кьетлендаказ лугьузва. “Чун хъайитIла, - малумарзава авторди, - чи члал туьрк, араб, урус члалариз кьурбанд авуна. “Лезги члал вуч я?”, “Адакай чаз члал жедай туш, ам терг жеда. Чна медени тир туьрк члал къачуна кланда”, “Туьрк члал умуми члал я”... - жуван миллетдикай тир жуван багъри члалан мумкинвилерихъ са акьван инанмиш тушир ксари гьа икI лугьузвай, гьа идалди абуру лезги члал вилик финиз кьецI гузвай, адан метлеб агьузурзавай”.

“Гила чаз цийи гьуьруьят хъайила, чавай лугьуз жеда хьи, чи лезгийрини, амай халкьар хьиз, дидеддин члалал кIелиз-кхьиз фад уях, медени хьана, бахтлу жеда. Гила чи гьилени, амай миллетрин гьиле хьиз, чирвилерин, илимдин, медениятдин яракь гьатна. И яракь чна гзаф кIевелай хвена, ишлемишна кланда”.

Эхирдай А.Алкадарский школайрин муаллимрихъ элкьвена рахазва. Абуруз цийи алфавит фад-фад чирун, гуьгьуьнлайни гьа алфавит халкьдин гегьенш къатарин арада пропаганда авун меслят къалурзава. Газетдин кьвед лагъай чина виле акьадайвал, ири гьарфаралди “Терг хьуй куьгьне араб алфавит” кьил ганва. Пуд лагъай чинин вини кыляй - “Яшамш хуй латин гьуруфат” келимаяр, кьуд лагъай чинани “Дидед члал чирвилерин, илимдин, медениятдин яракь я!” гафар кхьенва. Гьа и чина Гьажидин (Аликберован) “Дагьустан” твар алай ширдай са чIук ганва. Адан сифте кьве куплет ихьтинбур я:

Акъул кIватI авуна кылизи,
Фикирза зи авайвиле,
Маарифат татайтIла гьилизи,
Жеч чи кар абад, Дагьустан.
Гьар са хуьре ая мектеб,
Чазни чир хьуй илим-эдеб,
КIел тавурзи е хьи са хеб,
КIел ая гьил(?) дад, Дагьустан.

Сифтегьан нумрадилай башламишна, яргал вахтунда газетди лезгийрин цийи алфавит чап ийиз хьана. Газетда гьар са гьарф патал кылин клетка чара авунвай. Адан вини кыле латиндин гьарф, агьадай лагъайтIла, талукь тир араб гьарф гузвай. Гьа са вахтунда газетди кIелдайбуруз латиндин шрифталди лезги гафар (абур урус члалал таржума авуналди) гьикI кхьидатIла чирзавай.

“Цийи дуьнья” газетди халкьдиз кIел-кхьин чирунин жигьетдай зурба кIвалах тухвайди кьейд авун лазим я. Газетдин чинар учебный пособириз элкьвена лагъайтIла жеда, кьейднава вичин тIвар кьунвай макьалада А.У.Саидова. Муаллимри абурукай школайра ва ликпунктара тарсар тухун патал гегьеншдаказ менфят къачуна.

Нариман ИБРАГЪИМОВ

ИНСАН дуьньядиз атун зурба ала-мат, диде-буба патал еке шадвал, бахт я. Квал, хуьр, общество патал къетен умуд, гележег я. Хайи йикъалай эквер-мичер, йикъар-йифер, азадвилер-манийвилер, везифаяр-ихтиярар, адетар-къайдаяр, вафалувал-хаинвал, мажбурнамаяр-истемишунар чир, ачух жезвай инсанди, вичин акьулдиз, къанажагъдиз, агакъзавай тербиядиз, чирвилериз, вердишвилериз, яшайишдин уламриз, шартлариз килигна, уьмуьрдин рехъ хкъазава. Ам лайихлуди, бегъерлуди, нурлуди, михьиди, масадбуруз чешне къалурдайди хьунни гъа инсандилай, ада вич общества тухузвай тегъердиласлу я.

Хиве къун лазим я хьи, чи халкъдин арадай гъа ихьтин лайихлу, чешнелу уьмуьрдин ие-сияр, баркаллу рухварни рушар гзаф акъатнава. Абурукайни сад педагог, МВД-дин полковник, общественный деятель, хъсан дуст **МАГЪМУДОВ Масуб Мавлудович** я. Ци ада

хуьруьз хъфенвай. Ина мехъер авай. Квезни чизвайди я, межлисрик вири жегилар физва. Гъа межлиса заз зи гележегдин юлдашни акуна - Гуьлагъа. За адаз къуьлуьник теклифна, амни атана. Кваллиз рекъени тхуна. Зи гьиссер за чуьнуьхнач, къвалинбурузни лагъана. Къве йикъалай члехи буба Агъмед татархандин къвализ мугъман хъана ва хтулдиз жагъанвай чичедал къван эцигна. Зи шадвилехъ къадар амукънач. Ингъе адалай инихъ яхцурни ирид йис алатнава - чна каш-мекъ, шадвални хъвер, дерт-гъам, зегъмет-бегъер санал пайзава. Гаф кватай чкадал лугъун хъсан я, зи агалкъунрин члехи пай Гуьлагъадин акьул-камалдихъ, вафалувилехъ, яшайишдин четинвилериз дурум гунихъ, зал акъалтзавай пардин са пай ада вичел къачунихъ галаз алакълу я.

Зи гафар тестикарун патал инал анжах са мисал гъун бес я. 1989-йисуз, СССР чкъизвай виридалайни татугай макъамда, Къазахстандин шегъерра хейлинбуру миллетчивилиз къил яна. Патарай атанвай инсанар чкадинбурун душманриз элкъвена. Виликдай санал яшамеш жезвайбуру, къвалахзавайбуру,

тадин отделенидин начальнигдин заместитель я. Пермда вичин хуси фирма ачухнавай бизнесмен, карчи Светланадин агалкъунрал чна вирида дамахзава. Адан къени кра-рикой улкведин президентдин администрациядизни хабар ава.

(Къейд. Инал заз Светлана Магъмудовадин агалкъунар къетендиз къейд ийиз къанзава. 2007-йисалай Пермь шегъерда кардик квай Россиядинни Италиядин саналди тир "Италлогистика" ООО-диз регъбервал гузвай руш "Россиядин лидер" лагъай федеральный сертификатдин, "Баркаллу Гъед Россиядин экономика", "Россиядин гъуьрметлу гражданин" орденрин, "Карчивал вилик тухунай", "Еридин милли лишан" медалрин, "Вирироссиядин гъуьрметлу руководитель" лагъай тварчин сагиб я. Бажарагълу ва виклеъ руша хайи хуьр, багъриярни риклелай алудзавач. Ада Циийи Макъарин юкъван школада лап хъсандиз къелззавайбуруз Магъмудов Агъмед бубадин тварунихъ галай премияр гуз пуд лагъай йис я. Ада гъакл школадин дарамат ремонт авуникни вичин пай кутуна).

Уьмуьрдин жигъиарар

■ **Масуб Мавлудович, вуна Хив районда школада къвалахзавай. Циийи Уьзендиз вун гъикл акъатайди я?**

- 1975-йисан сентябрдиз зун Архитприн школадин директордин тлалабуналди аниз къвалахал хъфена. Са йисалай за гъа и райондин Циийи Фригърин мектебда аялриз математикадин тарсар гана. И хуьр Циийи Макъарин патавни гвай, къан хъанмазди, хизандин патав физ-хкъез жезвай.

Муаллимвилдин пешедал тиз гзаф рикл алай ва за ашкъидивди, методикадин метлебулу къайдаяр ишлемшиз, аялрихъ галаз къвалахни тухузвай. Жуван чирвилер артурхарун патал за физикадиз, математикадиз талукъ журналар къачузвай, абур къелззавай. Союздин «Квант» твар алай журналдиз за математикадай тукълуьрзавай жуван задачарни ракъурзавай. Абурукай са шумуд журналдин нумрайриз акъатни авунай. Тарсарилай къулухъ гъар няниз зи къвализ ученикар къведай, математикадай чпин чирвилер мад-ни артурхариз, мягъкемариз.

Хизан къалин жезвай ва за жуван къвал эцигуникай фикирна. Амма фикир къилиз акъудун лап четин месэладиз элкъвена. И кар, яни къвал эцигдай участок къачун патал сифте нубатда диде-бубадай чара хъана къанзавай. Чара авуин гъакъиндай хуьруьн советдиз арза къейла, председателди зи гъакъиндай талукъ къарар акъудзавачир. Гъа икъл къве йис алатна. Багърийри лагъана хьи, "ришвет таганмаз, кар тукълуьдач ви, гана, алуда ам". Ганач за ришвет ва зи арзани гъакл амукъна. За школада къвалахзавайла Циийи Фригърин хуьруьн советдизни чилин гъакъиндай арза къена. Амма, маса хуьруьнви тирвилей, инайни заз участок ганач. Гъа инлай зун школадай экъечлуниз ва Циийи Уьзендиз финиз мажбур хъана. Юлдашдизни за лагъана: "Чун Къазахстандиз чирвилерни ина авай аждагъанриз амукърай, за гудай ришветдални вил алаз акъвазрай".

Гъелбетда, юлдашдиз зи фикир хъсан акунач. За адаз лагъана: "Ваз са куьниканни къурху жемир, къаниди, зи дахди ана къвалахдайла, за педагогвилдин практика Уьзендин школада къиле тухвайди я. Ана хуьруьнви ярни, чирхчирарни ава. Чаз ана пис жедач".

Циийи Уьзень сифте акурла, юлдашдин кефирар михьиз члур хъана. Гъелбетда, анаг Лезгистандин гурчег тлебатдив гекьигиз жедачир. Къумлух чуьлда советрин халкъари, еке алахъунар авуна, эцигнавай шегъер. Ина Кавказдин халкъарин векилар, иллаки лезгийар гзаф авай. Хайи ватанда къвалах авачиз, яшайишдин шартлар къулайбуру тушиз, зун хъиз, хайи ерияр туна, катуниз мажбур хъанвай ватандашар тлимил тушир. Абуру, вири четинвилериз таб гана, чпин къил хуьзвай. Чазни сифте варцара регъят акъвазнач.

Гъелбетда, сифте нубатда за къвалахдай чка жагъурна. Зун шегъердин профтехучилищедиз къвалахал къабулна. Ина гележегдин нафтадин, эцигунрин устларар гъазурзавай. Зун жуван везифайри рикл гваз эгечина. Амма, зур йисни алат тавунмаз, зи уьмуьрда фикирдани авачир дегишвилер къиле фена.

(Къамл ама)

Инсанвилинни

къанундин терез гваз

70 йисан гатфар къаршиламышзава. И девирда ам гзаф къадар вакъийарин, крарин, мярекатрин иштиракчи, шагид хъана. Къе чна Масуб Мавлудовичахъ галаз абур санал риклел хкизва ва бязи веревирдер ийизва.

Бинейрин къадимлувал

■ **Масуб Мавлудович, Къурагъ райондин Агъа Макъарин хуьруьн агъалийри Циийи Макъа къвал-ногъ кутуна саки пудкъад йис жезва. Куьгъне хуьруьз фин-хтун авани? Анра кас-мас амани?**

- Агъа Макъар, улу-бубайрин ватан. Хайи макандикай ихтилат кватайла, рикл гъайифдив ацлуда, - перишанвал кваз рахазва Магъмудов. - Инсандиз ватандилай гуьзел, багъа маса са затни авайди туш. Зи аял, жаван вахтар гъана, дагъларин, суварин, синерин, рагарин, михьи ятар авай къамарин, дерейрин гурчег чкайра акъатна эхир. Гъахьтин мулкар гадарнава чна. Касни амач анра. Гатун варцара сад-къвед хъфиз, цуькверив ацланвай маканда чпин лапагар, малар хуьзва. Мумкинвал авайла, зунни дустар галаз аниз хъфизва, гъа виликдай хъиз, чи гуьзел, мублагъ ерийрал дамахзава.

За фикирзавайвал, чавай дагълар галачиз яшамеш жедач. И кар къенин несилдиз чир хъанайтла, мадни хъсан тир. Дагълар гъакл къадирсузвилелди гадардай чкаяр туш. Чи бубайриз и гъакъикъат лап хъсандиз чизвай. Шартлар гъикъван четинбуру тиртлани, абур ишлемшиз жезвай са кап чиликайни менфят къачузвай. Агъзур йисара чи халкъ хвейиди чилни ватанпересвилдин гьисс я. Гъавилей чил хуьн, адахъ иесивилелди гелкъуьн, аялрик ватан къан хъунин гьиссер кутун гъар сада вичин къетлен буржи яз гъисабна къанда. Тахъайтла, къезмай несилрин патай чав баркалла агакъдач.

Чилиз гъамша халис иеси герек я. Зи улу-бубаярни гъахьтинбуру тир. Магъмуд улу-буба азардикди рагъметдиз фейила, Пери паъ (баде) гъвечи аялар галаз амукъна. Дагъдин хуьре, югъ-йиф зегъмет члугун тавунмаз, къатл гъуьруьв ацлуда, я суфрадал фу-къафунни жедач. Са гъал къвачел акъалтнавай хва Агъмед дидедин халис кумекчидиз элкъвена. Къирида итимар чубанвиле къазвай хизанар ава лагъай ван хъайила, Агъмед аниз рекъе гъатна. Са шумуд йисуз зи члехи буба Атлухан лугъудай касдин лапагрихъ гелкъвена. Ахпа адан уьмуьр Бакудин, Грозныйдин нафтадин мяденрихъ галаз алакълу хъана. Хуьруьз хтайла, ам дагълара советрин къурулуш тешкилзавайбурук экечлина. Яркил патан хуьрерикай Агъа Макъа сифте яз советрин школа кардик кутуна. Ахпа Агъмед бубади хуьре 1929-йисуз арадал гъайи колхоздиз регъбервал гана. Вахт гъикъван четинди тиртлани, ада кол-

хоздал чан гъана ва ам Куьре пата къенкъвечи майишатрин жергеда туна.

Агъмед буба уьмуьр акунвай, къили къвалахзавай, хъсан-писдан гъавурда авай итим тир. Гъа вахтунда ада дагъдин майишатдал аранда чилер авачиз члар текъведайди къатлана ва, Махачкъаладиз фена, исятада чи Циийи Макъарин хуьр алай чил колхоздиз къачуна. Вичин уьмуьрдин 22 йис ада общественный майишат хуьниз, ам вилик тухуниз, жемятдиз ризкъи гуниз бахшна. Ада вичин веледриз, хтулриз лайихлу инсанар хъун патал чешнелу тербия гана. Адан акьулрикай, меслятрикай заз уьмуьрда еке куьмек хъана. "Килиг, чан хва, инсанар вири сад туш, хуьчуьк гъуьлягъ квайбури, дабан къасдайбури, пехилбури авайди я. Нагагъ са ни ятлани ваз писвал авуртла, къисас вахчуз, адазни писвал хъийиз алахъмир. Жез хъайитла, хъсанвал ая. Писвиле хъсанвал ийиз анжах виклеъ, жумарт, рикл члехи, виждан авай касдилай алакълуда. Гъина вун хъайитлани, писваъ, хъсан кардилай чешне къачу". Бязи макъамра кеве гъатдайтлани, зун и акъалтлай инсанвилдин весияр къиле тухуз алахъна.

Завай къе дамахдивди лугъуз жеда, кар тарифлудакъ авун, къастунал кеве хъун, тварине къун чи тухумдин сихилриз хас ерияр я. Абур чак кутурдини Агъмед буба я. Ам хуьр, жемят патал вичин къуватар серф авур, гъам багърийриз, гъам хуьруьнвири инсанвилдин, ахлакъдин, намусдин тарсар гайи кас тир. Гъавилей Агъмед буба гзафбуру хушдиз риклел хкизва.

Къисметдин савкъат

■ **Куьне юкъван школа куьгъне хуьре куьтягънайни?**

- Ваъ. Заз дагъда амаз пуд хуьруьн школайра къелун къисмет хъана. Циийи Макъарал хтайла, ина зун юкъван школа сифте куьтягъай къад касдик акатна. Къелунрал зи пара рикл алай, учебникарни, художественный ктабарни зи гъилей кими жедачир. Алава литература къелуни заз пара куьмекна. Школа куьтягъай йисуз чи хуьруьн гадайрикайни рушарикай анжах са зун вуздик акатнай. Дагъстандин педагогвилдин институтдин физикадинни математикадин факультет за 1973-йисуз хъсандиз куьтягъна.

Зун Хив райондин Межгъулдин юкъван школадиз рекъе туна. Гъа и йисан ноябрдин вацра заз мехъерни авуна.

■ **Масуб Мавлудович, куьн диде-бубаяр ва я къанивал себеб яз эвлениш хъайибур яни?**

- Хушвал себеб яз, - хуьурезва полковник ачухдиз. - Зун гъяд йикъан вилик Межгъулай

шад мярекатра иштиракзавайбуру. Чи къвалелли са шумудра гъужумна, "къвахъ хъя чи чилелай" гафар кхъенвай чарар кутуна ракарлик. Шегъерра еке чуьруькар акъатна. Кавказвийрин члехи пай масанриз хъфена. Гъакл - дагъустанвиарни. Гъа члавуз Циийи Уьзенда авай лезгийар, чеченар, ингушар сад хъана ва къазахрин хура акъвазна. Чун шегъердай акъудиз хъанач. Алай вахтундани хейлин лезгийар гъана яшамеш жезва. Къуллугърал алай маса миллетрин векилривай къазах члар чирун истемешна. Гъа и кар себеб яз, чи хейлин ватандашарни хайи чкайриз хъфена.

Закай къилди рахайтла, Къазахстандин МВД-дин члехибуруз зун хъфена, чпин гъилей акъатна къанзавачир. Амма хизан датлана къурхулувилик тун заз хъсан акунач. Зун Дагъустандиз ахкъудун лазим тир, амма ДАССР-дин МВД-ди и кардиз къуват ганач. Кардин гъавурда авайбуру заз члар кана: "ришвет ганмазди, ви кар тукълуьда". Амма зун акл вердиш хъанвай кас туш. Я жуванни къачунач, я масадазни гайиди туш.

Гъа и къалабулухдин, вучдатла чин тийизвай вахтунда дустагърин объединенида экономиствиле къвалахзавай за юлдашди СССР-дин МВД-дин министр Бакатиназ хизан РСФСР-дин са региондиз ахкъудунин гъакъиндай чар къена. Адалай са жавабни тахтайла, Гуьлагъади чун авай гъалдикай Раиса Горбачевадиз чар къена. За рикливай лугъузва, баркалла а рагъметлу дишегълидиз, адав чи гъарайдин ван аганач ва гъилегъил аваз чун Пермский областдиз рекъе туна. Зун СССР-дин МВД-дин са шумуд колония акатзавай объединенидин начальнигдин заместителвиле тайинарна. Са акъван вахт алатнач, закай Нырбадин 1-нумрадин дустагъдин са шумуд идара акатзавай объединенидин начальниг хъана.

Жувандан тариф авун кутуг тавур кар тирди заз чизва, амма къе, пудкъанни цлуд йис жезвай члавуз, хушвилелди лугъуз къанзава: Гуьлагъа заз къисметдай атай савкъат я. Ам зи уьмуьрдин вафалу юлдашни, гъиликай берекат къвахъзавай къвалин кайванини, веледрин, хтулрин рикл алай дидени, зи далуни, меслятчичини, гъар са карда куьмекчини хъана, я. Ихьтин дишегъли гъалтун итимдин бахт я. Зунни адан уьмуьр бахтлу, шад авун патал алахъна. Сада-садан кефи хадай я кардиз рехъ ганач, я сада-садаз веки гаф лагъанач. Гуьлагъади къвалахзавай чкадани гъуьрмет къазанмишайди я. Ам объединенидин дишегълийрин советдин председател, профкомитетдин член тир.

Уьмуьрдин юлдашди заз цуьквер хьтин пуд руш багъишна: Светлана, Ирина, Надежда. Пудахъни къилин образование ава. Ирина - провизор, Надежда Къасумхуьруьн поч-

Агъмедия МАГЪАДОВ,
тарихчи

КЪРРЕ округдин Вили Ярагърин хуьр, шейх Мегъамед себеб яз, неинки са Дагъустада, Урусатда, гъакинни вири Европада, шаркъ пата машгъур хъана. Иниз Ярагъидин патав машгъур алимар, ругъанияр, медресайра чирвилер къачузвай сухтар къевезвай. Къазикъумухви Жамалудин, Гъази-Мегъамед, Шамил ва масабур гъакъикъи иман ва чирвилер къачуз Ярагъдал физ алахъдай.

1842-йисуз иниз урусин суьретчи Г.Гагарин мугъман хъанай. Ада чулгур "Ярагърин хуьр", "Ярагърин мискин" суьретар Париждиз, Берлиндин тухванай. Кавказдин сейли шейхдиз килигун, адан уьмуьрдин шартларихъ галаз мукъувай таниш хъун патал Ярагъдал тарихчири тимили атанач. Мусурманар Къуръандалди мискиндал желб авунилай гъейри, Ярагъ Мегъамеда, адетдин лежберди хъиз, хсуси майишатдин къвалахари тамамардай.

Халкъдин милли дамах

Гъайиф хъи, Ярагъиди вичикай делилар тунач. Адан уьмуьрдикани яратмишунрин рекъикай хъенвай куьруь малуматар Урусатдин ва къецепатан са жерге тарихчийрин къвалахра гъатнава (гегеншдиз "ЛГ"-дин алатай йисан 45-нумрада чагнавай "Ярагъ Мегъамедакай къецепатан уьлквейрин алими") макъаладай клелиз жеда - ред.). Шейхдин хва Гъажи Исмаил Ярагъидин вичин бубадидай XIX асирдин 50-йисара авунвай хъинар ава, амма абура Ярагъ Мегъамедан къамат тамамдиз ачухарнавач.

Алим, арабист Гъалиб Садыкъиди къейдзавайвал, шейхдин чехи бубайрикай тир Незир (Нуьзуьр) дагълух Квардал хуьр Ярагъдал куьч хъана. Ярагъ Мегъамедан дахдин твар - Исмаил, адан буба Ших-Камал тир. Диде Муминатан ери-бине Ахъегъай тир. Ярагъидал твар Мугъаммад пайгъамбардин гъуьрметдай эцигнай. Адан тамам твар ихтинди я: Мугъаммад ибн Исмаил ал-Яраги-аль-Курали.

Шейхдин аял вахтар Ярагърин хуьре акъатна. Сифте мискиндин патав гъай мектебда чирвилер къачуна,

Г.Гагаринан "Ярагърин мискин" суьрет

гъуьруьнлай буба Исмаилан медресада клелна. Таяр-туьшерин арада ам чирвилер къачунихъ авай къастуналди тафаватлу жезвай. Алим хъиз тесть хъунин карда ада хуьрелай къеце Дагъустандин машгъур алимиравай къачур чирвилери къетлен чка къуна. Ярагъиди Араканви Саидавай, Игали Саидавай, Хачмаз Саидавай, Къудали Гъасанавай, Ахъегъ Мегъамед эфендидай чирвилер къачуна. Ада гъакинни Египетда чирвилер къачунавай

муаллими тарсар гузвай Согратлдин медресадани клелна.

Къазикъумухви Жамалудинан хва, тарихчи Абдурагъмана Согратл "магъир устатдин, зат михъи, Аплагъдихъай киче къегаалрин, алимин мугъя" лагъанва. Ярагъ Мегъамеда араб чалай, философиядай, логикадай, риторикадай, теологиядай, тарихдай, географиядай, астрономиядай дерин чирвилер къачуна. Жъуреба-жъуре миллиетрикай тир муаллимиравай чирвилер къачуни адан бейнида ватанпересвиллин гъиссер мадни мягъкемарна. Адаз маса чалап рахадай, таниш тушир адетар, къанунар авай инсанрихъ галаз яшамин жез чир хъана. И жигъетдай Ярагъ Мегъамед патал Согратл хуьруьхъ еке метлеб авай. Ина адакай - адетдин сухтадидай чехи алим хъана ва ам дагъвийри чпин руьгъдин регъбервиле хъяна.

Ярагъиди XVIII асирдин эхирра - XIX асирдин эвел къилера яшамин хъайи твар-ван авай алим Ахъегъ Магъарам эфендидин рушахъ галаз къисметар сад авуна. Эфенди Вили Ярагъривай са акъван яргъа тушир Магъмуьхуьруьз куьч хъана. Ина ада

муаллим яз къвалахна. Адан гъилик чирвилер къачур сухтайрин арада машгъур алим ва шаир Ахъегъ Мирзе Алини авай. Магъарам эфендидиз гъаф илимар чидай, гъа гъисабдай яз - физика, математика, философия.

Ярагъ Мегъамедан папан твар Айшат тир. Абурухъ пуд аял авай: Гъажи Исмаил, Исхакъ ва Хафисат. Пачагъдин гъукум ва чкадин феодалар геле къекевезвайвилей хизанди яшамин жезвай чка мукъвал-мукъвал дегишарзавай.

Лагъана кланда, шейхдин къве хъикайни алимар хъана. Чехи хва Къиблепатан Дагъустанда еке кесер авайбурукай сад тир. Ада лезгийрин чехи шаир Етим Эминаз, алим, жемиятдинни сиясатдин векил Алкъвадар Гъасан эфендидиз, Къеандилай тир Агъамирзедиз, Мамрач Къазанфар-бегдиз, Ширвандай тир Хас-Мегъамедаз тарсар гана. Алкъвадар Гъасана хъызвайвал, Гъажи Исмаил 80 йисуз яшамин хъана.

Ярагъ Мегъамеда вичин руш Хафисат 1831-йисуз Дагъустандин сад лагъай имам Гъази-Мегъамедаз гъуьлуьз гана. Амма абурувай гежалди

санал яшамин жез хъанач. Имам 1832-йисуз женгина къегаалвилелди телеф хъана. Ам киники неинки са Хафисат, гъакинни адан душманар, вири Дагъустан къарсурнай.

Хафисат вичин бубадин сухта, адахъ галаз санал Аваристандиз куьч хъайи Гъажи Абдуллагъ эфендидиз гъуьлуьз хъфена. Абуруз гележегда чехи алим хъайи Гъасан твар алай хва хъана. Хафисат 1857-йисуз рагъметдиз фена.

Чирвилерал гъалтайла, Ярагъ Мегъамед чехи арифдар тир. Ам гъатта имам аль-Гъазалидив гекъизгъава. Шейхдиз са шумуд члал чидай, адахъ вишералди жъуреба-жъуре ктабрикай, гъилин кхъинрикай ва маса къвалахрикай ибарат надир ктабхана авай. Санай масаниз куьч жедайла, адан къилин эменни ктабхана тир. Алкъвадар Гъасана хъызвайвал, Ярагъидихъ гъаф къадар эсерар авай, гъа са вахтунда арадал теснифуна ам иллаки тафаватлу жезвай.

Вили Ярагъдал шейхдин къвал мискиндин патав гъай. Къейд ийин хъи, мискин буба Исмаилан теклифдалди хуьруьнвийри эцигнай. Дараматдин сад лагъай мертебада медреса авай, къвед лагъай мертеба каплу авуниз чара авунвай.

Ярагърин медреса къуд патав машгъур тир. Сухтайри ина 10 ва адалай гъаф йисара чирвилер къачузвай. Ина клелайбурун арадай алимар, шарар, Дагъустандин твар хъажай диндин векилар акъатна. Медресадин игътияжриз садакъа яз гузвай пулдин такъатар харжзавай. Ярагърин медресада клелнавай кас мусурманрин эдеб-

дин къайдайрал къетлидаказ амал авуналди тафаватлу жезвай. Дагъустанвийрилай гъейри, ина Къубадай, Ширвандай, Шекидай, гъатта Юкъван Азиядай тир сухтайри клелна. Диндихъ галаз алакълу месэлайрилай гъейри, медресада хейлин маса илимар чирвилер гузвай, шаркъ патан алимин къвалахар клелзавай. Ярагърин медреса акъалтларун арада Къазикъумухви Жамалудин, Тагиржалрин хуьрй тир Амир-Али ва масабур авай. Ахъегъ Мирзе Алидини Ярагъ Мегъамедавай чирвилер къачуна.

XIX асирдин тарихчи Гъажи-Алиди шагъидвалзавайвал, Гъази-Мегъамедни Шамил шариат тамамдиз чирна акъалтларун патал машгъур алим Ярагъ Мегъамед эфендидин патав фенай. Шейхди абуруз тарихъатдай чирвилер ганай...

И кардикай ингилисрин гъикаятчи Лесли Бланча хъызва: "Шамила ва адан дуст Къази-Муллади муьруьдиздин центрада - Ярагъдал суфизм чирна...".

Согратлдай тир Абдурагъман-Гъаждин тарихъатдай гъа и къайдада чирвилер къачуна. Ярагъ Мегъамедан ихтиярдалди, разивилелди адакай шейх хъана. Имам Шамилан наиб Ахберды-Мугъаммадни Ярагъидин сухтайрикай тир.

Вичин уьмуьрдин эхиримжи къад йисан къене (1818-1838) Ярагъ Мегъамеда Кавказдин халкъарин азадвиллин женгинин тереф хуьзвай. Дагъустандин ва Чечнядин чехи муьшид Согратл хуьре рагъметдиз фена. Исмаила шагъидвалзавайвал, адан буба 1838-йисан 30-августдиз клевиз азарлу хъана. Пул югъ арадай фейила - 1838-йисан 3-сентябрдиз - нисинилай къулуьхъ шейхди эхиримжи нефес акъудна.

Ярагъ Мегъамед азадвал патал женг чулгур чехи регъбер хъиз кучуна. Адан тазиятдал Къазикъумухви Жамалудин, Шамил ва масабур алай. Шейх кучукунин къвалахрин къиле Абдурагъман-Гъажи акъвазнай. Шамилан имаматдин тарихчи Мугъаммад Тагир ал-Къарахиди хъызвайвал, "Чи саидавай къакъатун, Аплагъдин регъимдалди чун баладидай хъудай Мугъаммадан тазият чна бязи магълубвилерилай къулуьхъ эхи авур вири магърумвилерилай агъур я".

Шейх Ярагъ Мегъамед чехи арифдар, алим, халкъ азадвилехъ тухвай руьгъдин регъбер, муьшид тир. Гъахтинди яз ам дагъустанвийрин риклерани амукъда.

Министр мугъман хъана

1-февралдиз Дагъустандин здравоохраненидин министр Жамалудин Гъажибрагъимов Сулейман-Стальский ва Дербент районриз мугъман хъана. Макъсад и муниципалитетрин медицинадин идараяр ахтармишун тир. Идакай "Лезги газетдиз" министерстводин пресс-къуллугъди хабар гана.

Ики, Сулейман-Стальский районда Минздравдин регъбер центральный азарханадиз килигна. Ада медицинадин и идарадин вири отделенийрин, гъакинни суткадин къилляй-къилиз инсанрин сагъламлилин къаравулда акъвазнавай стационаррин ва тадаракин гъал куьлуь-шъуьлуьярни кваз ахтармишна. Жамалудин Гъажибрагъимов ина зегъмет чулгъузвай пешекаррин къвалахдиз ва азарлуьриз къуллугъзавай тегъердиз къилин фикир гана, абурухъ яб акална.

Министр ЦРБ-диз килигзавайла, реанимациядин отделенида къатканвай са итимдин уьмуьрдин юлдашди адавай Россиядин яшайишдин рекъай страхованидин Фондуни Дагъустан Республикада авай филиалдай ва региондин медико-социальный экспертизадин Къилин бюродай махсус кровать ва месел алкъанвайбуру патал подгузникар къачуз куьмек гун тлалабна. Министрди и месэлайрай куьмек гун хиве къуна.

Минздравдин регъбердихъ галаз къиле феи суьгъбетда азарлу са дишегълиди ина медицинадин къуллугърин ери усалди тирди, хейлин дарманар вичин пулдихъ къачурди лагъана. ЦРБ-дин къиле авай касдин гафаралди, дарманрал гъалтайла, гъалар са акъван пайгарзавач. Идахъ галаз алакълу яз, министрди мукъвал вахтара и месэла гъялуни, азарлуьрив алай аямдин истемешунрив къур ва пулсуз къуллугъар агакъаруни тапшуругъ гана.

Къенин юкъуз Сулейман-Стальский районда саки 55 агъур кас яшамин жезва. Ина медицинадин 30 объект эцигна ва капиталнидаказ ремонтна кланзава. Абурук ФАПар, фельдшервиллин пункт ар ва амбулаторияр акатзава. Минздравдин къилин гафаралди, алай йисуз Герейханован хуьруьн азархана ремонтун пландик кутунва.

И юкъуз Дербент райондин Геджух хуьруьн азарханани бейхабардиз ахтармишна. Ана 46 касди чпин сагъламвал мягъкемарзавай. Азарлуьри министрди ина медицинадин лазим тир вири къуллугъар агакъарзавайди ва раб-дарманрал гъалтайлани, четинвилер авачирди лагъана.

Мубаракрай!

Агъмед МАГЪМУДОВ

Рак азардиз акси женг тухунин Виридуьньядин йикъан (4-февраль) вилик Москвада "Чун яшамин жеда" милли премиядин сагъбар тебрикуни талукъарнавай мярекат къиле фена.

Премиядин асул макъсад жемиятдин гегенш къатариз хаталу тлегуьндикай хабар гун, адан вилик пад къун, и азардик начагъ хъанвайбуруз куьмекун я.

Премия Урусатдин машгъур онкологриз, вилик къаст эцигна, и азардихъ галаз женг чулгъузвайбуруз, медицинадин мергъяматлувиллин виридалайни хъсан идарайриз, жемиятдин, медениятдин векилриз, журналистриз ва масабуруз гузва.

2020-йисуз и премия къачурбурун арада чи ватангъли, юрист, консультант, яшайишдин сиясатдин рекъай эксперт Арсен Сеферович АБДУРАГЪИМОВНИ ава. Адан ерибине Къурагъ райондин Къепиррин хуьрйя я. Алай вахтунда ватангълиди РД-дин Къилин ва Гъукуматдин Администрацияда къвалахзава.

Чна Арсен Абдурагъимов и агалкъун риклин сидкъидай мубаракзава ва адахъ мадни еке агалкъунар хъана кланзава.

Л.СУЛТАНОВА,
Советский хуьрун мектебдин лезги
члалан ва литературадин муаллим

23-январдиз Мегьарамдхуьрун райондин Ярагь-Къазмайрин школадин гурьчег дараматда "Иисан муаллим-2020" конкурсдин зональный пай вини дережада аваз кьиле фена. Махачкъалада атанвай юридин председатель, ДГУ-дин проректор, педагогикадин илимрин доктор М.Муслимова ва юридин вири членар гзаф рази яз амуькна.

Иштиракчияр Къаякент, Сулейман-Стальский, Табасаран, Дербент, Къурагь, Хив, Ахцегь ва Мегьарамдхуьрун районрин муниципальный паонин гъалибчияр тир.

Сифтедай конкурсанти чпин кьвалахда ишлемишзавай методикадин кьайдаяр, педагогвилин тежриба ва гьарда вичин кьетлен агалкьунар, алай вахтунин истемешунриз килигна, информациядин технологиярин

Гзаф терефрин бажарагь

куьмекдалди кьалурна. Кьвед лагьай паюна конкурсанти ачух тарсар гана. Муаллим-вилин устадвилдин и акъажунра сад лагьай чка Мегьарамдхуьрун райондин Советский хуьрун юкьван образованидин мектебдин урус члаланни литературадин муаллим **ХАСПЛАТОВА Эсфира Эмиргьамзаевна** кьуна.

Э.Хасплатовади кьвалахиз кьад ийс я. Ада коллективда, аялрин ва диде-бубайрин арада еке гурьмет къазанмишнава. Вич заведующий тир урус члаланни литературадин кабинет ада писателрин ва шайррин суьретралди, дуьньядин машгур художникрин эсерралди, ОГЭ-диз ва ЕГЭ-диз аялар гьазурун патал герек материалралди тадаракламишнава.

зава. Адан яратмишунрин рехъ тек са школадин кьене сергьятламиш хьанвач. Эсфира муаллимди дерин манадин шайрарни теснифзава ва маниярни кьизва. Адахъ билбилдин хьтин ширин сес ава. И кар ада 11-классда С.Есенинан яратмишунрай тухвай "И манидиз риклериз рехъ жагьида" тарсуна субутна. Тарс муаллимди Есенинан "Гъайиф жезвач, эверзвач, шехъзвач" романдалди акьалтларна.

Э.Хасплатовадиз ашукьвилдин бажарагьни ава. Аял члавалай адан рикл саз ягьунал ала. Ам са шумуд конкурсдин гъалибчи я. 2017-йисуз Дербент шегьердин Нарын-кьеледа кьиле феи "Лезги сес" мярекатда ада ашукь Айдунахъ галаз санал иштиракна ва гъалибвал кьачуна.

Алай вахтунда Эсфира муаллим 9-классдин регьбер я. Тухузвай тарс аялриз хьсандиз чирунлай гьейри, адаз гьар са аялди хь галаз рахадай кьетлен кьайдаярни чида.

Ам кьвалахдив яратмишунардай тегьерда эгечзава.

Э.Хасплатовади чи школада кьиле физвай вири мярекатра активнидаказ иштирак-

Туйквей хизанда Эсфира муаллимди вичин кьуд велед лап хьсандиз тербияламишзава.

Мегьарамдхуьрун райондин Советский хуьрун мектебдин коллективди Эсфира Эмиргьамзаевнадиз и гъалибвал риклин сидкьидай мубаракзава! Къуй адахъ гележегда мадни еке агалкьунар хуьрай!

Цийи йисан савкьат

Амина АБДУРАШИДОВА

РД-дин образованидин илимдин министерстводи федеральный бюджетдин такьатрин гьисабдай мектебар автобусралди таъминарунин патахъай ийизвай кьайгьударвал екеди тирди аквазва. Гьа ихьтин кьайгьударвилдин куьмек яз, Рутул райондин Хъуьлуьдрин хуьрун мектебдизни автобус чара авунвайвилдин шад хабар, цийи йисан савкьат яз, чавни агакьнава. Рутул райондин Лакунрин (абур арандиз куьч хьана гзаф йисар я) хуьре мектеб амачиз са шумуд йис я. Ина яшамиш жезмай хизанрин аялар гьар юкьуз, гадкьуьд, марф-жив лугьун тийиз, диде-бубайри чпин улакьралди Хъуьлуьдрин хуьрун мектебдиз, 3 км рехъ атуз, гьиз ва хутахиз гзаф йисар я. Гила аялар па-

Разивилелди акьалтларна

Тар - дуьвлралди, Дагъустан члаларалди девлетлу я

Магьнат ЖАРУЛЛАЕВА,
Ярагь-Къазмайрин юкьван мектебдин дидед члалан ва литературадин муаллим

20-январдила 1-февралдалди чирвилерни тежриба хкаждай институтда лезги, дарги ва авар члаларинни литературайрин муаллимар патал курсар кьиле фена. И курсара Докъузпара, Мегьарамдхуьрун, Сулейман-Стальский, Хив, Дербент районрин ва Дагъустандин Огни, Махачкъала, Каспийск шегьерин мектебра лезги члаланни литературадин тарсар гузвай 11 муаллимди иштиракна.

Институтдин филологиядин кафедралдин лезги члалан кьилин пешекар Таймурова Нагима Мегьамедовнади курсариз атанвай муаллимар патал лезги члалай ва литературадай менфятлу тар-

сар, мастер-классар, жуьреба-жуьре кьугьунар, кроссвордар, чирвилер ахтармишдай тестер тухвана. И карда куьмекдин жуьреба-жуьре техника, алатар ишлемишна. Курсара муаллимри гьар жуьредин проектар, презентацияр, кьугьунар гьазурна ва кьалурна, докладар авуна.

Курсар лезги, дарги ва авар члаларин методикайриз талукь семинар тухуналди акьалтларна. Анал и члаларай мастер-классар кьалурна. Лезги члалай мастер-класс Кьепир-Къазмайрин юкьван мектебдин дидед члалан ва литературадин муаллим Зульфия Эмирхановади кьалурна. Ада "Глагол" темадай презентациядин слайдар ишлемишна. Семинарда иштираккай вири члаларин муаллимрив сертификатар вахана. Муаллимри и курсар разивилелди акьалтларна.

Алакьунар кьалурна

Сулейман-Стальский райондин Вина Сталларин умуми образованидин мектебда республикадин "Хайи члалан виридалайни хьсан муаллим - 2020" конкурсдин районда жезвай пай кьиле фена, хабар гузва райондин [sure-online сайтди](http://sure-online.sud.ru).

ва литературадин муаллимар тир Гуьзел Межидова, Анжелика Шихрагьимова ва Жамиля Жигерова квай.

Муниципалитетда жезвай пай кьиле дережадинди тир: "Методикадин семинар" ва "Келунин тарс". Конкурсдал муаллимри чпин кьвалахдикай фикир желб-

Мярекатдин тешкилатчи тир Сулейман-Стальский райондин "ИМЦ" МКУ-дин методист Назират Мегьамедовади кьейд авурвал, конкурсдин макьсад хайи члаларин муаллимрик яратмишунрин жигьетдай гьевес кутуникай, абурун пешекарвилдин бажарагь хкажуникай, виридалайни хьсанбур хкажуникай, абурун педагогвилин тежриба раиж авуникай, хайи члалаз итиж авун артухаруникай ва ик мад ибарат я.

Юридик райондин образованидин управленидин начальникдин заместитель Къачабег Аминов, "ИМЦ" МКУ-дин директор Муминат Бабаханова, члалан

дай жуьреда суьгьбетна, пешекарвилдин ерияр ва яратмишунрин бажарагь кьалурна.

Районда кьиле феи конкурсдин кьиле паонин нетижайралди 1-чкадиз - Цийи Поселокдин мектебдин муаллим Зурият Султангьмедова, 2-чкадиз - Цийи Макарин мектебдин муаллим Диана Мегьамеднабиева ва 3-чкадиз Агьа Стал-Къазмайрин мектебдин муаллим Багьаят Салигьова лайихлу хьана.

Зурият Султангьмедовади "Хайи члалан виридалайни хьсан муаллим - 2020" конкурсдин республикада жезвай паюна иштиракда.

Инсанар ва девирар

Камалдин, абурдин къанунралди

А.ОМАРОВ

Каспийск шегьердин къилин куьейрикой сана адетдин вад мертебадин дараматда авай квартира. Са цуд йис вилик зун иниз сифте яз акъатнай. А члавуз къвалин иесидикай - Сулейман ЭФЕНДИЕВАКАЙ очерк (урус члалал) арадал атанай. И касдин тварцихъ галаз Дагъустандин спортдин са къадар экуь чинар алакълу я. Ингье чун мад гуьруьшмиш хъхъана.

Чун таниш хъайила, за лагъанай:
- Чидач, сифте нубатда нихъ галаз рахадатла: Эфендиевахъ - спортсмендихъ галаз, я тахъайтла - педагогдихъ?
- Спортмендихъ галазни рахух, педагогдихъ галазни, - жаваб ганай ада.

Сулейман Эфендиев - азаддиз ва классический жуьрейра кьуршахар кьунай, мадни самбодай спортдин мастер. Са шумудра Дагъустандин ва Россиядин чемпион, азаддиз кьуршахар кьунай СССР-дин халкъарин спартакиададин гъалибчи ва СССР-дин чемпион. Са жерге бажарагълу спортсменар члехи авур тренер. Къанни цуд йисалай виниз девирда Дагъустандин госуларстводин технический университетдин (ДГУ) физкультурадин кафедрадин заведующий, профессор.

Рикел хъевеза: за къатйивал, ам гзаф рахадайбурукай тушир, характеристикаяр куьруьдаказ, ама бейнида ацукьдайбуру гудай. Бязи крарикни, ксарикни, гъа вичин азардик хъиз, векъидаказ кекъидатлани, гзаф вахтара маса тегьердин къиметарни гудай: "Хъсан инсан, жагъин тийир хътин гада тир..." Гъавурда акъурвал, адаз гъа вич хътин таб-гъилле квачир, вичи хъиз ажузвал-усалвал хиве такъадай, кар алакьдай ксар хуш тир. Мадни заз чир хъайивал, и къвализ гзафбур къведай: тивар-ван акъатнавай политикни, академиядин гъакъякъи членни, машгъур спортсменни, вичин са дерди аваз тлалабдайбуруни, дустар хъиз, чарабуруни. Ам акваз клан тир, ада - члехи рикел авай, уьмуьр рикелай алат тийидай кра-рай ацуриз алакълу итимди - вири вичел желбзавай.

"Рикел зи вири аламайди я..."

С.Эфендиева спортда сифте камар гъеле апатай асирдин 40-йисарин эхирра вегъенай. Сулейман Абдурагъимовичан 90 йис жезва. Яшар артух хъуниқди, гъайиф хъи, инсандин сагъламвал мягкем жедач. Ятлани, ам ажузвал хиве къадайбурукай туш. Адаз рахаз четин хъайи арайра кумекдиз уьмуьрдин юлдаш, виликдай духтур-педиатр Умуьрагъан Къурбановна къевеза, абур санал яшаммиш жез 60 йис я. "Спортдиз зани гъикл интерес ийидачир, - лугъузва ада, - итим спортсмен, ахпа - рухварни, хтуларни. Гъа ихътин хизан хъана ман". Дугъриданни, Эфендиеврин хизанда бажарагълу спортсменрин сагъ неси-лар члехи хъана, абурлай гъам улкъевдин, гъамни виликдиз хъанеда агалкъунар къазанмишиз алакълу.

- Дустар захъ пара авай, - суьгъбетзава Сулейман Абдурагъимовича. - Нихъ галаз кьуршахар кьунайтла, гъабур вири зи дустар тир. Сад муькуьдан гуьгъуьналлаз вири хъфена. Суракъат Асиятилов мугъмандиз атайла, гъа вун алай чкадал ацукьдай, лугъудай: "Зи диде вишни кьуд йисуз яшаммиш хъайиди я. Зунни виш йисалди яшаммиш жедач". Хъанач, 79 йиса аваз хъфена. Уьмуьрдал пара кьару итим тир, чун сад ийизвай гзаф крар авай.

Ихтилат периванди жезватлани, ада зарафатарни ийизва, вилерни адан, заз виликдай чидайвал, хъидакъаз килигзава.

- Апатай вахтар рикел хъайтла жедани, Сулейман Абдурагъимовича?

- Жедач. Рикел зи вири аламайди я. Мукъва ксарин телефонрин нумарарни кваз рикел алама.

Уьмуьрдин рехъ

Хайи Ахъегърин хуьре ада 8-классдалди клелнай ва спортдал машгълу жезни гъана эгечнай. Ана жегъилриз кьуршахар кьунай вердишвилер дагъустанвийрикой азаддиз кьуршахар кьунай спортдин сифте мастер Абдулла Гъаниева гузвай.

- Ам еке заланвилей экъечзавай. Дагъдин раг хъиз аквадай итим, хъсан спортсмен хъиз, гъахътин инсанни тир - лугъузва Сулейман Абдурагъимовича.

Ахпа С.Эфендиева клелунар Каспийскдин школа-интернатда давамарна. Мадни рикел хъизва:

- Ам чаз уьмуьрдин вижевай мектеб хъанай. Ана клелай жегъилрикой гзафбуру гуьгъуьнлай обществода лайихлу чкъар кьунай, гуьрмет къазанмишнай.

Школадилай гуьгъуьнлиз ам Дагъустандин госуниверситетдин къецепатан улкъвейрин члаларин факультетдик экечна.

- Гъевечли члавалай спортдал машгълу вуна а факультет гъикл хъана хъянай?

- Цийиз ачухнавай факультет тир, - хъуьруьн акатна адак. - Къекай виридакай дипломатар жедач лагъана. За гъамиша, школадилай эгечна, вири "вадар" тахъайтлани, хъсандиз клелайди я.

3-курс акъалтларай С.Эфендиев, муаллим яз, Ахъегъ райондин Миграгърин хуьруьн школадиз ракъурна. Диплом къачурдалай кьулухъ Каспийскда са школада ва Ленинграддин гимияр туькьурдай пешекарар гъазурдай институтдин филиалда тарсар гана.

- 1972-йисуз Дагъустанда политехнический институт ачухна, - суьгъбет давамарзава ада. - Зун гъаниз къабулна. За гъар жуьре факультетра ингилис члалан тарсар гана. 1977-йисалай, тарсарни гуз, зун физкультурадин кафедрадин заведующийвиле тайнарна. Инсуьлтди зун ярхардалди клвалахна.

Техуниверситетдиз гъахълуьдаказ республикадин "чемпионар акъатзавай муг" лугъузвай. Цудралди члехи агалкъунар къазанмишай спортсменри Сулейман Эфендиев чпин муаллим ва тербиячи яз гъисабзава. Адан клвалахдин юлдашрикой сада заз суьгъбетнай: "Зун Сулейман Абдурагъимовича клвалахал къабулна. Къад йисуз за адан гъилик клвалахни авуна. За ик лугъуда: жегъилриз ам хайи бубадин еринда хъайиди я. Эхъ, адахъай вилик къядай, анжах адаз тежер кван гуьрметни авай. Сад-къе йис адан гъилик дурум гайи кас ана яргъалди амуькни ийидай. Ада истемешунардай. Анжах адахъ чна далуни акалдай. Къвалахдиз килигна, ада инсандиз къиметни гудай. Ам тлехи пай ганвай педагог тир".

"Вахт гъахътинди тир"

- Вуна Али Алиев кланик кутадай лугъуда.

Адак хъуьруьн акатна:

- Гзаф сеферра кутурди я. Анжах тренировкайра, акъажуна чун чал гъалтайди туш. Чун дустар тир. Тренер авай. Рамазан Мегъамедов. Ада зарафатдивди лугъудай: "Гъан, атла пиле адан далу чилиз ягъа кван!" За гада къалурай чкадал Алидин далу кланикдай.

- Ам инжиклу жедачирни?

- Ваъ, ам инжиклу хъана садрани зи рикел аламач. Жуь кланик акатнатла, муькуьди валай къуватлу тирди хиве кьун герек я эхир. Ам хъсан гада тир.

Гъавурда авайбуруз чизвайвал, Сулейман Эфендиевахъ лап квериз гъалтдай тлехи къуват ва алакълу авай. Бес вучиз ам улкъевдин чемпионатда гъалиб хъана, мадни виниз акъатнач?

"Зи жегъилвилин къелет хъанай...", - лугъузва ада. Адал тавур залан тахсиркарвилей шак фенай. Ирид вацра силсдик хъайидалай кьулухъ суддал адак тахсир квачирди ашкара хъанай. Гъа суддин залда азад хъуьнуайтлани, вини дережадин акъажуна-рив ам агуд хъуьнуачир. "Вахт гъахътинди тир", - вичиз хас тирвал куьруьдаказ къейдзава С.Эфендиева.

- Мадни лугъузвайвал, ваз Абдурагъман Даниялован клалин раklar ачух тир...

- Эхъ, зун адан рухварихъ галаз дуст тир. Абур пуд авай, сада, Митара, кьуршахар къазвай, амни спортдин мастер тир. И карди чун мукъва ийизвай. Абурин клвале зун хъсандиз къабулдай.

- Абдурагъман Даниялов вич гъахътин кас яз ви рикел аламукъна?

- Члехи итим тир, гъи патахъай къачуртлани. Абурин квартирада, дегълизда, къвед къе патахъ эцигна, къе путунин гирияр авай. Къвалахдилай хтайла, ада, къе гъиливни гирияр къачуна, ашкъидалди абур хкаждай.

- Мегер адавай, республикадин къиле авай касдивай, ваз члехи спортдиз рехъ ачух хъийиз жезвачирни?

- За лугъузвачни: вахт гъахътинди тир...
- Хиве кьан, Сулейман Абдурагъимович, алай девир са квелди ятлани, гъикл хъайитлани хъсанди я: гилан гъалара вун спортдин рекъе мадни виниз хкаж жедай.

- Эгер жуваз ганвай пай халисандиз ишлемишдай мумкинвал хъанайтла, эхъ, зун спортсмен хъиз дуьньядин дережадиз акъатдай, - рази жезва ам. - Вахтуникай рахатла, атла девир, гъикл хъайитлани, хъсанди тир.

Жегъилвилин къелетрикой Умуьрагъан Къурбановнади ахъайзава:

- Сулейман ахътин кас тир хъи, маса миллетрин векилри жуванбур инжиклу авун - имни авай кар тир, чуьруькризни акъатдай - адан рикли къабулдачир. Эгер, йифиз ахварай авудна, адаз эверайтла, ам гъасятда къарагъна фидай. Ахътин дуьшуьшар адан жегъил девирда тлимилни жедачир. Лугъун, куьлердай майдандал жегъилар куклуьриз акъатна. Милиция къаришмиш жедай, башчирар вуж я - вуж туш чирдай. Садан лешанар: куьруь буйдин жегъил, лацу перем, мичи костюм алай. Агъа, Сулейман я! Члугуна къведай, ам къадай, Шамхалдиз тухвана, ацукъардай. Анани адан кеспи вуч я лагъайтла, милиционерихъ галаз самбодай тренировкаяр тухун. Ам университетдиз сессиядиз экзаменар вахуз милиционерар гуьгъуьна аваз атай вахтарни хъайиди я.

Хъуьруьн акатай Сулейман Абдурагъимовича ихтилат давамарзава:

- Заз экзамендай вад къведай, ахпа абур зун хутахдай чпихъ галаз.

Умуьрагъан Къурбановнадики хъуьруьн акатна:
- Анжах за лугъуда: а девирда милицияни хъсанди тир, гила гуьрметдивди рикел хъиз кланзава. Сулейманаз чирхчирарни гзаф авай, лап министрлар, маса члехи куьллугъчирни къведалди. А вахтунда азаддиз кьуршахар кьунал виридан рикл алай, адахъ агакъдайди, дугъриданни, авачир, гъавилей гуьрметзавай. Келни ада лап хъсандиз авурди я. Са гафуналди, гурлу уьмуьр тир аданди. Жегъилвилин къелетар гъикъан рикел хъиз кланзавайтлани, закай а уьмуьрдин виридалайни мукъва шагид хъана.

Стха Султанакъай

Абур, Эфендиевар, пуд стха авай. Члехиди - Нариман, муаллим тир. Адакай гуьгъуьнлай хайи хуьре школадин директорни хъанай. Стхайрикой гъевечидини - технологдин пеше къачур Султан - бажарагълу спортсмен тир. Ам азаддиз кьуршахар кьунай Советрин Союздин чемпион жез агакънай, ама ахпа къисметди адан уьмуьр терсина тухвана.

Винидихъ лагъанвайвал, стхайрикой члехидини машгълур Али Алиев акъажуна туьш хъайиди туш, гъевечиди - хъанай. Члехи несиладин спортсменрин рикел гилани ихътин агъвалат алама. Буйнакъда азаддиз кьуршахар кьунай турнир къиле физвай. Майдандиз Али Алиевни Султан Эфендиев экъечина. Залан бягъсина Эфендиев гъалиб хъанайтлани, гъалибвал садан хийирдизни тахъайди малумарнай. Гъахъузвал ахътин ачуьди тир хъи, гъатта зал ацурнавай авар ва къумукъ тамашачийрикой са къадарбур, чпин наразивал къалуриз, сегънедиз гадар хъанай. Ама судъйри акъудай къарар дегишарначир: Алиеваз рехъ ачухун герек тир...

Гуьгъуьнлай Султан Эфендиев чиркин инсафсузвилелди михъиз арадай акъуднай. Адални мад са жегъилдал квачир залан тахсир илитна, уголовный дело къарагъарнай, абуруз цуд йисан кар атланай. Яргъаз, Байкалдин патарив зонадиз акъатлай Султанак ана саралух азар акатнай.

- Сулейман алахънай стхадиз куьмекиз, - рикел хъизва Умуьрагъан Къурбановнади. - Хъсан адвокат жагъурнай, Москвадизни фин-хтунар хъанай. Ганвай вахт къе йисан тлимилариз, иниз дустагъдиз хъиз алакълунайтлани, ам гъахъсуздаказ ацукъарнавайди субутардай мумкинвал ганачир. Заз Султан намуслу, члур клвалахдик къил кутан тийидай инсан яз чидай. Авайвал лугъун, жегъилар тир, спортсменрикой са бязибуру хъанни ийидай. Хъуни са бязибурун уьмуьрарни члурдай. Султан вич чехирар худдай пешекар яз, ада хъвана, лапрус члугуна заз акурди туш. Адаз гъа вичиз хас вижевай хизан-

ни хъана, лайихлу уьмуьрдин юлдаш, аялар, къе хвани руш. Анжах азарди адаз тади ганай, ам датла-на гагъ ина, гагъ Москвада азарханайра къаткуниз мажбурунай. Дустагъда акатай азарди адан уьмуьр куьруь авунай.

Пагъливанни Шекспир

Сулейман Эфендиева Москвада Уильям Шекспиран эсеррин вад том маса къачуна вахкай агъвалат ахъайла, зун гъасятда гъавурда акъунач. Ам хъсан студент хъайиди, университетда ада ингилис члал чирайди - вучиз ятлани, къилей акъатнай. "Спортсмен гъинай - Шекспир гъинай?" лагъай суалди Сулейман Абдурагъимовичан чинал хъвер гъана: яни, вун гъавурда акъазвачтла, зи тахсир туш. Жавабдин чкадал ада хуралай клелна:

*Акъахзава чун фад - гъакл экъечлини,
Цлур гуз несила, бегъерда цлуйи.
Хайи веледда булвал къуватдин
Жувандай яхъ, яшарикди рекъиз.*

*Гъам я камалдин, абурдин къанун.
Ам галагъиз жедай вири дуьнья
Дили-дивана...*

Урус члалаз С. Маршака элкьуьрнавай Шекспиран цлукъуд лагъай сонет регъятдиз, гъич садрани, къезилдиз къанни галкун тавуна, эхирдал къван. Зи мягътелвал акур Умуьрагъан Къурбановнади лагъана:

- Омар Хайямни адан рикл алай шайр я. Пушкинни кландайди я адаз, Кырловни. Ктабрал рикл хъун абурун хизанда адет тир. Абурун буба Сталинан репрессийрин девирда къад йисуз суьгъуьн авурди я. Ам хтайла, зи рикелай алатдайди туш, адаз гъайди кларасин гъевечли са чемодан тир, ана авай-буруни - ктабар: Ключевскийдин, Соловьеван, Державинан, - мад са затли. А ктабар гилани чи клвале ама. Бубади гъар юкъуз са хара газетар маса къачудай. Кесиб дидедиз адакай хъел къведай.

Бубадикай

Ахъегъви Абдурагъим Эфендиев вичин девирда партиядин тивар-ван авай деятель тир. Ада окружкомдин секретарвилин, Сергокъала, Акуша, Леваша райкомрин сад лагъай секретаррин везифаяр тамамарнай. Гуьгъуьнлай адакай обкомдин секретарни хъанай.

- Жегъил члавуз ада Петроградда университетда клелайди я, - суьгъбетзава Умуьрагъан Къурбановнади. - Рикел хъиз хъана, вири Троцкийдин лекцийриз гъикл яб ганайтла, адан ораторвилин алакълуни инсанар гъикл гъейранардайтла. Гзаф йисар алаатайла, Сталинан девирда, хуьруьнбурукай ам таклан сада адалай, трокистдилей хъиз, арза къе-най. Ам кьун патал и кар бес хъанай. Къад йис, Сибирь, Воркута. Ана са гъахътин ятлани заводдин, никель гъасилдайди ятла лугъуда за, эцигунрал ада важиблу куьллугъни тамамарнай. Им ахпа, сифте вахтара ам лагерда хъанай.

Текдиз амуькай абурин диде Ханумагъади къуд аял, пуд гадани руш, къвачел акъалдарна, виридаз къилин образование къачудай мумкинвални гана. Суьгъуьнда авай итимдин патавни къе сеферда фенай. 1959-йисуз буба хтайла, чакъ пуд аял авай. Яшлу итим тир, залан уьмуьрди янавай. Белки, са 50 килограмм адай къведай жеди. Яргъалди яшаммиш хъханачир, са шумуд йисалай ам рагъметдиз фенай. Анжах за лугъуда, адан рикел хъел-ажугъ гъатначир, ана гъикл хъанайтлани, ада Сталиназ гуьрмет ийидай.

- Аял девирда заз буба чир хъайиди туш, - суьгъбет давамарзава Сулейман Абдурагъимовича. - Ам, азад хъуьнуна, хтайла, зун студент тир, маса мукъвабурухъ галаз зунни ам къаршиламишиз вокзалдал фенай. Мадни рикел алама, са гъахътин ятлани сувариз, бубадал хъсан парталар алукна, адан туьтуьна галстук туна, ам шегъердин майдандал тухвана. Анал митинг физвай. Трибунадилей вири халкъдин вилик бубадик тахсир квачирди малумарнай. Гъанлай кьулухъ Махачкъалада, Ленинан проспектада чаз пуд къвалин квартирани ганай. Ана исаятда зи стхадин веледар яшаммиш жезва.

* * *

...Сулейман Абдурагъимовича чаз мад сеферда вичихъди илифун, вич инжиклу авуникай игътиягъ тахъун тлалабна. Са истиканар чаяр хъун хъуьнуна хъфизвай чун ада Омар Хайяман рубаидалди рекъе хтуна:

*Дуьнья фана акуна, къамир дердерди!
Члалахъ хъухъ: гъавайда туш хур гатун рикли.
Дерт жемир алатайдакай - ам алатна.
Вуч къведа? Дерт жемир, атурай къведайди.*

КЪЕИД.

Жамиля УРУЖЕВА 1976-йисуз Махачкъалада дидедиз хъана. 9-нумрадин юкъван школада 9-класс, ДГМИ-дин патав гъай медико-биологический лицей медалдалди акъалтIарай руи, биологиядай са экзамен "5"-далди вахкана, мединститутдик экечIна. Губъуьнлай ада Махачкъалада интернатура, Москвада, Рязанда, Волгоградда пешекарвал хкаждай курсар, алаатай йисуз Санкт-Петербургда психотерапиядин институт яру дипломдалди акъалтIарна.

2013-йисуз ам Россиядин виридалайни хъсан 10 психиатрдин эсергеда гъатна.

Зегъметдин рехъ **Жамиля Али-Агъаевна** РПНД-да Къалахунлай башламишна. Жуьреба-жуьре йисара ада ина са шумуд отделенида зегъмет чIугуна. 2012-йисалай поликлиникадин заведующийвилдин везифаяр кылииз акъудзава.

“Уьмуьрда сад-садав хъсанвилелди эгечIа!”

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

РикI алай пешедал машгъл, чпин гъакъисагъ зегъметдалди инсанрин патай гъуьрмет къазанмишиз алакънавай, лугъурвал, уьмуьрда чпин чка жагъанвай ксар гъасятда чир жеда. Азарлуьрин къуллугъда акъвазнавай тегъерди, абурун тIал-квалдиз кумек гуз ва дерди-гъалдикай хабар къаз гъазурвили, инсанрихъ галаз абурун ийизвай рафтарвили лацу халат алай кас Гиппократан кынез вафалуди тирдакай шагъидвалзавайди къатIунун четин кар туш. Психиатр-психотерапевт, Россиядин психиатррин обществодин член, Республикани психоневрологиядин диспансердин поликлиникадин (поликлинический отделенидин) заведующий Уружева Жамиля Али-Агъаевна ахътинбурукай сад я. Чна адахъ галаз суьгъбетзава.

■ **Жамиля Али-Агъаевна, куь къалахдин адетдин югъ гъихътинди я, ам квелай башламиш жезва ва гъикI кыле физва?**

- Гъар са югъ диспансердин кылин духтурдин патав «пятиминуткадилай» башламиш жезва. Адет яз, анал нянзиди отделенидиз гъайи ксарин гъал, гъихътин лишанар авайбур ятIа, дугъриданни, абур диспансердиз агакъаруни лазимвал авайтIа, духтурри къабулнавай серенжемар (дубъзур яни, тушни) веревирдзава. “Тади кумекдиз” йифиз къвалеризни, къучейрал пис хъайи ксар патални, РОВД-дизни, яшайишдин рекъай къуллугъзавай идарайризни эверзавайди я. Куьмек чна йикъан кылилай-кылииз гузва. Гъаниз килигна, отделенидиз йифиз агакъарнавай ксариз талукъ яз диагноз дубъзиди эцигнавани, авачни, абур иниз гъунин лазимвал авайни, авачирни ва икI мад веревирдзава. Са гафуналди, югъ “Тади кумекди” йифиз кылииз акъуднавай къвалахдиз къимет гунлай башламиш жезва. Алай вахтунда психиатрияда кылииз акъудзавай гъар са камунихъ юридический къуват хъун герек я. Им лагъай чIал я, гужуналди иниз гъидай, сагъардай ихтияр авач. Гужуналди иниз гъун патал тайин себеб хъана къанда.

Зун кыле авай отделенида чпин везифарив намуслувилелди эгечIзавай 10 духтурди къвалахзава. Абур Махачкъала шегъердин 10 участкадихъ галкIурнава, яни меркездин агъалиьриз къуллугъзава.

Гъар юкъуз чна плиндин бинедаллаз инсанар къабулзава, абур лазим дарманар къачуз ва яшайишдин и ва я маса месэляяр гъялун патални къезва.

■ **Зун гъавурда акъурвал, и отделенидиз вилкрай чпихъ са гъихътин ятIани уьзуьр аваз хъайибур къезва...**

- Эхъ. Чехи пай гъахътинбур я. Мисал яз, виликдай военкоматдай иниз психикадин гъал ахтармишун патал рекъе тур, дугъриданни, гъал пайгарди тушир, жегъил армиядиз фенач. Гележегда адавай къанункъайда хуьдай органра, военный къуллугъдал ва я маса къвалахал акъвазиз жезвач. Ихътин дуьшуьшра, са къадар вахтар алаатайла, абур иниз къезва, чпин диагноздиз цийи кылелай кихилг хъуьун (чпин гъалдиз талукъ справка гун) тIалабзава. Ахътин гъар са касдин патахъай хиве еке жавабдарвал гъатзава. ГъикI хъи, виликдай вичихъ психикадин жигъетдай нуьксан аваз хъайи касдин сагъламвал ахтармишна, справка, и ва я маса къвалахал акъваздай ихтияр гуникай ихтилат физва. Им лап къетIен ара я эхир.

Мадни гъафбур иниз къенин юкъуз чпихъ инвадвилдин группа, психиатриядин хилляй уьзуьр (са гъихътин ятIани диагноз) авайбур ва я виликдай,

психикадин гъал чIурузвал, иниз аватай ксар гила къвалахал акъвазун, яракъ маса ва я водителвилдин шагъадатнама къачун патални къезва. Чи отделенида плиндин бинедаллаз кыле тухузвай къвалахдин чехи пай гъа и месэляриз, виликдай чпихъ азар аваз хъайи ксарин гъал къенин юкъуз цийи кылелай ахтармиш хъуьуна, нетижадин къарар (заключение) гуниз талукъ я.

Чахъ, месэла, терапияда хъиз сагъардай, гудай са жуьредин дарманар, ядай рапар авач. Чун гъар са дуьшуьшдиз кылди килигун герек я. Гъар са касдин гъал дериндай ахтармишна къанда. Дубъз гавурда гъатдайвал, гъар сад диагноздин гъавурда тунни регъят кар туш. Бязибур, чпин психикадин гъал себеб яз, туьнтбур, хъел къведайдур, уьмуьрдикай рикI ханвайбур... я эхир.

■ **Гъаф яни ахътин ксарин къадар? Мисал яз, куьне йикъа гъикъван ксариз къуллугъзава? Къвалахда гъихътин четинвилер ацалтзава?**

- Поликлиникадихъ йикъа 100 кас къабулдай мумкинвал ава. Амма иниз и къадардилай гъафбурни къезва. Духтуррал четинвилер гъаф ацалтзава. ГъикI хъи, ина яшайишдин рекъай хаталу контингентдихъ, яни суддин къараралди гужуналди (принудительное амбулаторное лечение) сагъарзавай, мадни чпин психикадин гъал хаталуди яз гъисабзавай ксарихъ галазни къвалахзава.

Идалайни гъейри, еке четинвилер арадал гъизвай месэла мадни ава. Амни яшар 70-далай алатнавай ксариз талукъди я. Гъаф дуьшуьшра инсанар чпин багърийрин гъал къвализ атана ахтармишун тIалабиз къезва. Кар анал ала хъи, психиатриядин (санлай медицинадин хъиз) кумек гун патал закон, юридический рекъай амална къанзавай нормативно-правовой документар ава. Абурал асаслу яз, къвализ фена ахтармишиз чавай анжах азарлудан ихтиярдалди, амай дуьшуьшрани анжах судди ахътин къарар акъуднавайла жезва.

Мисал яз, инсуьлт ва я залан маса азардикди мефтIедин дамарра ивидин гъерекат зайиф ва чIур хъанвай дуьшуьшра инсандин рикIелай гъаф крар алатнавайла, ада ихтияр гайитIани, чаз чизва хъи, адан гафунихъ къуват авач. Ихътин дуьшуьшра психиатри лазим документар къатIуну абур суддиз рекъе тун, судди лагъайтIа, 5 йикъан вахтунда абур уз килигна, къарар къабулун лазим я. Эгер чи теклиф кылииз акъудайтIа, чавай азарлудан ихтияр авачиз адиз кумек гуз жеда.

■ **Жамиля Али-Агъаевна, инсан психикадин и ва я маса азардикди азарлу хъун квехъ галаз алакъула я? И жигъетдай дишегълияр гъаф азарлу жезвани, тахъайтIа, - итимар?**

- Эгер поликлиникадиз сифте сеферда къезвавай ксариз талукъ гъалдикай рахайтIа, абурун чехи пай пограничный патологиядин (яни шизофрения ва эпилепсия хътин яргъалди сагъариз тежезвай азарар туш), психосоматикадин азарар я. Абур лагъайтIа, вири дуьшуьшра чи къенин югъ чпелди гъаф девлетлу тир стрессар, уьмуьрда кыле физвай и ва я маса чIуру крар (къвалахал ва я хизанда къалар, уьмуьрда инсандиз вичиз къандай къвалах ва я къадар-къисмет тахъун) себеб яз арадал къезва.

Иниз къезвавай итирлай дишегълийрин къадар са тIимил артукъ я. Амма им итимар тIимил къезва лагъай чIал туш. Инал зун психиатриядикай рахазва. Дишегълиди дидедин ва я дуьстунин патав фена, са тIимил шехъна, рикIе авайди акъудда. Итимар акI туш, абур гъевчи чIавалай чеб вилегъдиз тухуз, шехъ тийиз вердишарзава эхир. Итирмихъни, дишегъ-

лийрихъ хъиз, вири гъиссер, рикIин теспачавал, накъварни авайди я. Абур рикIик гъаф къада, вири чпин къене хуьда. Им хъсан кар туш, ида абурун психикадин гъал чIурда. Эхъ, итирмиз четин я.

Мадни лугъун, психотерапиядай кылдин клиникада за ийизвай къуллугърикай итирмиз гъаф менфят къачузва.

■ **Мисал яз, терапевтдихъ азарлудан гъал ахтармишиз куьмекдай анализар, рентген, УЗИ, МРТ (ва икI мад) къайдаяр ава. Сир туштIа, психиатрди инсандин психикадин гъал пайгарди туширди гъикI чирзава?**

- И жигъетдай кылин, виридалайни важиблу такъат психиатрдинни инсандин арада кыле физвай суьгъбет я. Ам квелай башламиш жезва? Адет яз, психиатрди суьгъбет ихътин гафарилай башламишзава: “Куьн захъ галаз рахаз гъазур яни?”, “Куьн иниз гъихътин себебри гъана?” ва икI мад. Сифтегъан суал иллаки важиблуди я, гъикI хъи, инсандиз рахаз къан тахъунни мумкин я, адахъ и кардин патахъай юридический ихтияр ава.

Суьгъбетдин вахтунда инсандиз и патахъай, а патахъай суалар гуз, адан рикIе вуч аватIа хируналди ва гъакIни адан рахунри психикадин гъал пайгардик квани, квачни къалурда.

Инал за квез са гъевчи сирни ачухда. Психиатрди инсан кабинетдиз гъахъайдалай къуллукъ гъузчивал тухузвайди я: ам гъикI гъахъна, гъиниз фена, гъинал вуч эцигна, гъинал ацукъна, гъикI рахазва... Инал, гъелбетда, пешекардин чирвилер, тежрибани алава хъезва.

Идалайни гъейри, чахъ отделенида психологар ава. Абур тестер тухузва, зигъиндин къвалах ахтармишзава. Абурал асаслу яз, инсандин психологиядин “шикил” гузва. Бязи вахтара азаррин лишанар ухшарбур тирла, дубъз диагноз эцигун патал ЭЭГ (электроэнцефалография) тайинарзава.

■ **Инсандин психикадин гъал къайдадик квачирди гъихътин лишанри къалурда? Гъи чIавуз психиатрдин куьмекдикай менфят къачун герек я?**

- Инсандин гуьгъуьл яргъал вахтунда чIуруди хъун, кылди амуькиз къан хъун, залан фикирри агажарун, абурун парцик хъун, чина гъамлувал, гъилий кар къвен тийиз хъун, йифен ахвар квахъун... - ибур инсандин психикадин гъал чIурузвайди къалурзавай лишанар я. Гуьгъуьл чIур хъун чаз виридаз хас я. Амма и гъалдихъ себеб хъана, яргъал вахтунда и гъалда аваз хъуни къалабулух кутуна къанда. Мад сеферда тикрар хъийин, инсандихъ себеб авачиз ва яргъал вахтунда винидихъ лагъанвай лишанар аватIа, психиатрдин кумек артуханди жедач. Психиатрдин патав фин - им инсан азарлу я лагъай чIал туш. Медицинадин и хилез талукъ малуматар, гъакIни инсанриз жувалай алакъдай куьмекар гун патал за Инстаграмм сетда чин (urudzheva.dzhamilya) кардик кутуна. Мумкинвал авайбурувай ана ганвай меслятрикай менфят къачуз жеда.

■ **Тежрибалу пешекар яз, чи кIелдайбуруз куьне гъихътин меслятар къалурда?**

- Уьмуьрда сад-садав жезмай къван къенивилелди, дуьствилелди эгечIиз, гъар са кардай къенивал, хъсанвал акъаз чалишмиш хъуниз эвер гуз къанзава. Пакамахъ вилер ахъайнани, гъар са кас шад хъун лазим я. Гъа икI гъар са кардай хъсанвал акъаз яшаммиш хъана къанда. ИкI вердиш хъайила, куьне уьмуьрда хъсанвилер пара авайди гъисса. Гъар са касдихъ рикIиз динжвал гудай кар (хобби) хъун гъаф хъсан я.

Сир туш, алай аямда бязи инсанрин рикIер гъаф туькуьвал ва дар хъанва. Инсанри сада-садал пехилвалзава. Ибур лагъайтIа, гъам психикадин, гъамни бедендин сагъламвал къайдадикай худъзавай чIуру хесетар я. Эгер квехъ а хесетар аватIа, абур сифтени-сифте квез чIурука таъсирзавайди рикIелай ракурмир. ЧIуру фикрар кылилай акъудиз чалишмиш хъана къанда. За гъар са касдиз жезмай къван масадаз хъсанвал, куьмек ийиз яшаммиш хъуниз эвер гузва. Чи бубайрин мисалда лагъанва - хъсанвал авуна, гуьлуьз гадара. Камалдин келимайралди абур уьмуьрда амуькдайди анжах хъсанвал тирди чал агакъарнава. Куьн чIалахъ хъухъ, гъар са касди вичивай жедай хъсанвал, жедай куьмек ийиз хъайитIа, уьмуьрни хушбахтди жеда.

Эгер яргъал вахтунда куьне куь гъал зайифзавайди, гуьгъуьл ачух тежезвайди гъиссзаватIа, психиатрдин патав физ утанмиш жемир. Зи тежрибади къалурзавайвал, бязи вахтара инсан, тамам 10 йисаралди терапевтдин патав физ, сагъламвал гуьнгуьна хуьтаз жеда, амма ийизвай раб-дармандикай са хийирни хкатзавач. Ихътин дуьшуьшра духтур-психиатр герек тирди аннамишзавач. ГъикI хъи, азардин “дуьвулар” деринда, инсандин руьгъдин “дамарра” ава, ам “жагуьризни” анжах психиатрди куьмекда.

■ **Жамиля Али-Агъаевна, маналу суьгъбетдай куьн сагърай! Куьй квехъ мадни еке агалкунар, хизандани хушбахтвал хъурай!**

- Сагърай куьнни!

“АЙБОЛИТ” Чир хъун хъсан я

“Айболит” газетдай.
Гъазурайди - **Надият ВЕЛИЕВА**

• **РикIи фад-фад** къвалахиз (аритмия), нефес къазвайла, водороддин перексидин 10 стIалдиз хуьрекин 2 тIуруна авай яд яна, фу недалди вилик йикъа пуд сеферда ишлемишда. Ахпа 3 юкъуз ял яна сагъарунин курс башламиш хъийида. Ихътин курс рикIин къвалах къайдадик акатдалди кыле тухуда.

• **Адет яз**, яшар хъанвай инсанар жалгъайрин тIалди гъелекда. Агъадихъ галай рецепт жалгъайрин тIал секинардай умудлу такъат я.

Аптекадай маса гузвай наша-тырный спирт ва скипидарный мазь (сад хътин паяр) сад-садак какадарна, 5-6 стIал йод алава хъуьуна, хъсандиз юзурда. Ахпа ам тIазвай жалгъайривай гуьцIна, чими шарф алчукна, экуьналди тада. Сагъарунин вахт са гъафте я. ТIал секин хъайила, процедураяр акъвазарда. Герек атайтIа, мад тикрар хъийида.

• **Поджелудочный железа**дин къвалах къайдадикай хкатнавайла, 300 г пурнирар, 100 г зверобой сад-садак какадарна, хуьрекин са тIуруна авай къаришмадал са истиканда авай ргъазвай яд илична, экуьналди термосда тада. Ахпа ам куьзна са йикъан вахтунда са шумуд сеферда хъвада. Сагъарунин вахт кве гъафте я.

• **Кыл тIазвайла**, гъар экуьнахъ ичи рикIелай са истиканда авай некледин цIвегъ хъун, гъакIни нашатырный ва камфордин спиртин къаришмадай (сад хътин паяр) нефес чIугун меслят къалурзава.

Мадни, вечерен са кака истикандиз хана, ргъазвай нек илична, хуькуьрна, тадиз хъвада.

• **Хамуник шуьтрукъ** лекеяр квайла, касторкади куьмекда. Йикъа 3-4 сеферда лекейривай касторкадин ягълу гуьцIайла, сифте абур экуь жеда, са къадар вахтунлай лекеяр михъиз квахъда.

• **Хуквада хер** авайла, чIухлумпIар як регъевдай машиндай авадарна, вирт (1:1) хуькуьрна, чими чкада эцигда. Ахпа са вацрар вахтунда фу недалди вилик йикъа пуд сеферда хуьрекин са тIуруна авайди ишлемишда.

• **Вилер галатнавайла**, са гъапа авай пурнирар 1,5 истиканда авай ргъазвай яд илична тада, ахпа ам са тIимил къайи хъайила, 0,5 чайдин тIуруна авай вирт хуькуьрда. Экуьнахъ ва нянихъ и къаришмадай жуна къежирна, 20-25 декъикада вилерал эцигда.

• **Кыл элкъезвайла**, 300 г серг михъна, банкадиз вегъена, вилелай банка аIудалди эрекъ илична, кве гъафтедин вахтунда мичIи чкада эцигда. Ахпа йикъа са сеферда и къаришмадин 20 стIал истикандин къатIа авай некледиз вегъена хъвада. Са вацралай кыл элкъуьн ва тIа хъун михъиз квахъда. И рецепт гъаф нетихалуди я.

• **Мекъи хъана**, хур тIарзавайла, анардин мижедиз яд яна, ам гъалвадихъ галаз хъун меслят къалурзава.

• **Нерай нефес** чIугъаз тежезвайла, гайморит авайла, 300 г михъи авунвай серг як регъевдай машиндай авадарна, са литр эрекъ илична, 21 юкъуз, вахт-вахтунда юзуриз, мичIи чкада эцигда. Алцифнавай михъи яд са къапуниз ичирда, ахпа ам нерин гъар са хилез 2-3 стIал вегъеда. Идалайни гъейри, фу тIуьрдалай гуьгъуьнзиз хуьрекин са тIуруна авайди некледихъ галаз хъвада.

“Лезги газет” - 2019-2020-йисара кхъена

АХЦЕГЪ РАЙОНДА:		РУТУЛ РАЙОНДА:	
Ахцегъ -	456	481	Хъулуьд - 77 75
Гъуьгъвез -	24	23	САНЛАЙ - 77 75
Цуругъ -	48	46	СУЛЕЙМАН-СТАЛЬСКИЙ
Луткун -	87	83	РАЙОНДА:
Смуьгуьл -	88	77	Агъа СтIал - 102 79
Хуьруьг -	148	138	Алквaдар - 133 141
САНЛАЙ - 851 848			Герейханов - 70 97
			ДаркIуш -
ДЕРБЕНТ РАЙОНДА:			Къазмаяр - 84 81
Араблинка -	15	14	Къасумхуьр - 337 310
Белиж -	133	76	Къулан СтIал - 116 115
Геджух -	1	1	КIварчагъ - 137 102
Рубас -	7	10	Уллу-Гъетягъ - 90 82
САНЛАЙ - 156 101			ЦIийи Макъар - 136 119
			Эминхуьр - 91 94
			“Дагпечатдин”
ДОКЪУЗПАРА РАЙОНДА:			киоск - 491 355
Авадан -	80	0	САНЛАЙ - 1787 1575
Къуруш -	75	62	ТАБАСАРАН РАЙОНДА:
Мискискар -	73	50	Сиртич - 1 1
Усугъчай -	460	298	САНЛАЙ - 1 1
САНЛАЙ - 688 410			ХИВ РАЙОНДА:
			Агъа АрхитI - 101 83
КЪАЯКЕНТ РАЙОНДА:			ЗахитI - 50 30
Дружба -	4	3	Кашанхуьр - 89 83
САНЛАЙ - 4 3			Хив - 25 24
			ЦIийи Фригъ - 7 18
КЪУРАГЪ РАЙОНДА:			САНЛАЙ - 272 238
Аладаш -	20	27	Махачкъала-
Гелхен -	48	34	Каспийск - 252 154
Къелпир -	48	39	“Дагпечатдин”
Къурагъ -	306	244	киоск:
Кумухъ -	52	66	Махачкъала - 315 450
КIири -	60	52	Каспийск - 70 87
Моллакент -	45	41	Даг.Огни - 16 17
САНЛАЙ - 579 503			“Дагпечатдин”
			киоск - 1 1
МЕГЪАРАМДХУЪРУЪН РАЙОНДА:			Дербент - 270 192
Бут-Къазмаяр -	100	87	“Дагпечатдин”
Гъелцегъ -	90	82	киоск - 108 66
Гилияр -	160	143	Избербаш
Къелпир -			“Дагпечатдин”
Къазмаяр -	45	39	киоск - 18 7
Мегъарамдхуьр -	84	34	ЦIийи Къуруш - 244 259
Муьгъверган -	100	61	Къизилюрт - 10 2
Оружба -	60	56	“Дагпечатдин”
Самур -	102	108	киоск - 0 2
Советское -	125	130	Къизляр - 46 14
Тагирхуьруьн -			“Дагпечатдин”
Къазмаяр -	159	121	киоск - 2 0
Целегуьн -	65	50	Редакциядай
ЦIийихуьр -	56	62	хутахзава - 500 182
Ярагъ-Къазмаяр -	57	36	ВИРИ САНЛАЙ - 7515 6426
“Дагпечатдин”			
киоск -	83	192	
САНЛАЙ - 1248 1239			

Инсанриз хъвер багъишайди

Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

31-январдиз Сулейман-Стальский райондин ДаркIуш-Къазмайрин хуьруьн мектебда РФ-дин-лайихлу, Дагъустандин халкъдин артист Абдулкадир САЙДУМОВАН 90 йисан юбилейдиз талуькъ шадвили мярекат кыле фена.

А.Сайдумов вичин вахтунда инсанриз датIана хъвер багъишай артист, къемеда-писатель, сегънедин зурба устад, кьетIен бажарагъдин сагъиб тир. Пуд сятда кыле фейи мярекатдал и кар мад сеферда тестикъ хъана.

Мярекатда Сулейман-Стальский райондин кыл Нариман Абдулмуталибова, “Лезги газетдин” векилар тир Мердали Жалилова, Нариман Ибрагъимова, и цIарарин авторди, СтIал Сулейманан тIварунихъ галай Лезгийрин гъукуматдин муздраттеатрдин дестеди, яратмишзавай хейлин векилри, юбилейдин сагъибдин яратмишунрал рикI алайбуру, танишри, багърийри, гъакI хуьруьнвийрини иштиракна.

Мектебдин директор Севзихан Севзиханова вирибуру тебрикуналди мярекат ачуна, Абдулкадир Сайдумован уьмуьрдин рекъикай куьрелди ихтилатна. Артистдин биографиядин делилар мектебдин лезги чIалан муаллимдини раижна. А. Сайдумов са жерге шабагърин, лайихлу тIварарин сагъиб я. Халкъдин рикI алай артист 2002-йисуз рагъметдиз фена.

Н.Абдулмуталибова мярекатдиз хъсан кымет гана.

Ихътин мярекатри чи арада авай гъурмет артухарзава. Чна кье чи машгъур инсан - Абдулкадир Сайдумов - рикIел хкизва. Халкъдиз намуслувилелди къуллугъ авур, Аплагъдин патай пай гайи бажарагълу артистди вичин тIвар чи пак ктабра тунва... Адан яратмишунрал къару инсанар амай къван артистдин тIварци чи халкъ-

мектебдиз хъенчин квар ва А.Сайдумован «Хиялрин хтар» ктабар пишкешна.

А. Сайдумовакай лезги театрдин директор Динара Эминовади, РД-дин халкъдин артист Мирзебег Мирзебегова, шаирар ва журналистар тир Мердали Жалилова, Нариман Ибрагъимова, Шагъабудин Шабатова, ДаркIуш-Къазмайрин мектебдин муаллим Маният Мегъамедовади ва масабуру ихтилатна. Абуру чпин яр-дуст, вафалу инсан, къемеда-артист, къемеда-шаир хъайи Абдулкадир Сайдумован уьмуьрдихъ галаз алакъалу итижлу рикIел хкунар, агъвалатар ахъайна. «Лезги газетдин» литературадин отделдин редактор Мердали Жалилова мярекатдин иштиракчяр редакциядин коллективдин патай тебрикна. Ада, А.Сайдумован бажарагъдиз еке кымет гунихъ галаз сад хъыз, ам марифатлу, къанажагълу инсан хъайиди къейдна. Шаирди мярекатдин иштиракчийрин рикIел маса шаирри, писателри артистдиз бахшнавай шиирарни, адакай лагъанвай келимаярни рикIел хкана.

диз куьмекда. Абдулкадир Сайдумован алакъунар гъукуматдини къейднава, адан тIварцихъ янавай куьчяр ава, мярекатар тешкилзава. Ихътин серенжемриз администрацияди идалай къулуьхъни фикир гуда. Чна адан къамат гъамиша рикIера хуьда, - лагъана райондин регъберди.

Н.Абдулмуталибова Махачкъаладай, Дербентдай, къунши районрай атай А.Сайдумован яратмишунрин терефдарризни чухсагъул лагъана. Рахунрилай къулуьхъ ада

Театрдин артистри А. Сайдумов кьугъвай тамашайрин чулар къалуьна, манияр тамамарна. Чкадин мектебдин аялри, муаллимри артистди вичи кхъей ва адаз маса шаирри бахшнавай шиирар кIелна, манияр тамамарна. Мярекат музыкадин рекъай «ДаркIуш» ансамблди гурлу авуна.

Эхирдай рагъметлу артистдин уьмуьрдин юлдаш Якъут Сайдумовади мярекат тешкилайбуруз, иштираккай мугъманриз сагърай лагъана.

Ханбиçe ХАМЕТОВА,
Дагъустандин халкъдин шаир

Эгечлун

Къавкъаздин чил, ви ад ава
виринра,
Вуч къенва ви тарихдин деринра?
Вужар хъана вун машгъурай
игитар?
Рахух, ашукъ, хурал - чуьнгур,
гъиле - тар.
Вунни, шаир, жуьрэтлу яз вилик ша,
Хци къелем, лацу табагъ,
гъилик ша.
Цавуз фенвай къакъан дагълар
себеб яз,
Тебиатдин ишарайрин метлеб яз,
Цав къаз, къав къаз - вилайтдин
твар хъана.
Къве гуьлуьн юкъ, такабурриз
дар хъана.
Цав куклушрив къуна Шарбус,
Шардагъди,
Къведни хъана бинейр чи ужагъдин.
Алпанвийри къилав гана гафариз,
Чешне хъайи амай къунши
халкъариз.
Девирар таз, вилик фена
жанлу гаф,
Хкаж хъана дагълар, къазвай
цавун къав.
Къав къаз - Къавкъаз, шумудан
ватан я вун,
Къил винизна килигдай макан я вун.
Къуй дамахрай къакъанвилел
вирида,
Чка къунвай цавун аршдин синида.
Пехилбуру, рикл авачир килигдай,
Ажугълу яз, ленгеррал клар
илиграй.
Лугъуз женни ава гъахтин кубутар,
Дуьньядик цай кутаз клани набутар.
Къакъанвални такабурвал
течирбур,
Гъахъсуз ксар, къве къвачелни
къвечилбур.
Вилер чиле акланвайбур, ажузар,
Туйкуьл риклер, мецел алай
агузар.
Тебиатдин къадир тахъай
небгетдин
Рикле къадир женни диши,
эркекдин?
Абрун къадар дуьнья тирвал
вири туш,
Гъакл ятлани махлукуьатра кими туш.
Инсан тирда гъиссзава вич
са твар яз,
Дувул гудай, бегъер гудай
са тар яз.

* * *

Хайи макан, зи ужагъар...
Къве гъиликай къве лув хъана,
Ахъайзава за къужахар
Гъар гъалтайди "чан жув" хъана.
Бубадин кам хуьзвай куьче,
Зи сифте кам, звел я вун.
Чирагъ вацлу чуьхвей Куьре,
Чи Эминан гъезел я вун.
Яр къекъифай Яркли магъал,
Жикид тарар атир галай,
Чугвазва за уьмуьрдин гъал
Далудихъ члал-магъир галай.
Тай авачир, гекъиг тежер,
Зи дидедин чин я зи члал,
Уьмуьрдин гич, патахъ тежер,
Зи бубадин кьин я зи члал.
Дегъ заманрин махар хуьзвай,
Зи бадедин чин я зи члал,
Зи куьрпедин ахвар хуьзвай,
Чехи руьгъдин гимн я зи члал.

Руьгъдин даях

(Поэмадай чулар)

Зи баркаван хайи чилел
Къвазнава зун, къужах хъана,
Хуьруьнбур зи хайи члалал
Рахазва зав, булах хъана.
Кужумзава за гъар са гаф,
Зи булахдин стлалар хъиз.
Элкьуьрзава уьмуьрди саф,
Цларар къвезва дуьаяр хъиз.
Къизва за нубатдин цлар,
Гъиссерикай сачах хъана.
Захъ члал ава, дуьнья туш дар,
Рахух, зи члал, пачагъ хъана.

1 КЪИЛ

XVII лагъай девир ала дарваздал,
Гургъагур я цаварни чил
Къавкъаздин.
Сада-садаз рум гуз, халкъар
бул хъана,
Ахмиш хъана, лап чижерин
кул хъана.
Лепедава гуьлни, касрин
твар алай.
Фални я вахт, алпанвийрал пар ала.
Дявейр бул, чил патални дин патал,
Иви физва, бубайрин кьин хуьн
патал.
Хуьн паталди Шарвилидин весияр,
Алпанвийрал ала члехи азият.
Ялвардава кьилер рехи дидеяр,
Ялвардава есирдавай бикейар.
Яраб чакай хъел аватла цавариз,
Шарвилини фенвани бес ахвариз?
Клелед хивел чулавл булут-циф
ала,
Шарван пата, къибле пата йиф ава.
Персери чаз къалурзава
къанлувал,
Пел-пелева къве миллетдин
айрувал.
Персерин къаст ашкара я виридаз,
Къурхуйрин сес агакънава иридав.
Са Шекини Шарван ваъ, гъакл
Куьрени
Чпинбур я лугъузва, дагъ-дерени,
Жегъил-жаван къажар патахъ
ялзава,
Чи чилеркай туьремайриз
къвалзава.
Туьретмиш жез Рубасдални
Самурдал,
Пайда хъанва, ягъанатиз абурдал.
План сад я - Алпанвийр клударун,
Вилаятда "лезги" гафни квадарун.
Ахмиш жезва, гъиле пайдах
шиийрин,
Агузар я, гъим я жерге игитрин?
Шарвили!
Шарвили!
Шарвили!
Туьд ифена, гъарайзава дидейри,
Душманди рехъ дегишзава
невейрин.
Шарвили!
Шарвили!
Шарвили!
Ягъидин къав эхиз жедай кар яни?
Лукни есир чи жегъилрин твар яни?
* * *
Масан баде, на ханачни рухваяр?
Къе чи чилиз герек хъанва архаяр,
Гъа ваз хътин гафни гапур яракъ тир,
Герек члавуз мурклад къаяб
улакъ тир,
Гимидал къвер лепедикай
елкендай,
Вуж хъяда чи къисметди эркиндиз?
Къвезва ягъи, чи чилин твар
дегишиз,
Кланзавач гъич Алпандин цай
саймишиз.
Кфил ягъиз, халкъар къватлiday
чубандин
Адетдин сес акъатзамач клубандиз.
Сабурлу я рехи дагълар, киснава,
Тебиатди еке турфан гъисснава.
"Къванцин гада" тек хъанва дар
жигъирда,
Вуч аватла чи къисметдин эхирда?

Адан къисмет тикрардайди
вуж жеда?
Чи гъарайдиз гъай тахъайтла,
гуж жеда.
Масан баде, чи гъарайдин хъуй
ваз ван,
Легъзе къуна, ракъура чаз
хва жуван.
Вилив хуьзва ам дестейри
жаванрин,
Къарайсуздиз кек язава балкланри.

* * *

Секин вахтар гуьзлемишмир,
Абур ахвар я.
Хкетрик квай ядкъадрияр
Тапан махар я.
Уьмуьр женг я, азадвал хуьр,
Герек туш гамар,
А женгина гъар са жигъир
Ва гъар са къекъуьн
Важибул я, дикъетлу я
Вегъезвай камар.
Элкъведай рехъ кваз такъуна,
Герек туш гамар.
Сифте нубат яракъ-гаф я,
Физмай къван ише.
Гаф къезилдан яракъ саф я,
Клуьк текъвер киле.
Душман винел къведайла вин,
Гъуд хъана акъваз.
Пашманармир дидедин чин,
Жемир гъич даяз.

* * *

Гъажи Давуд!
Гъажи Давуд!
Чклана хабар.
Вуж я,
Вуж туш?
Лезги хва я -
Душмандин къабагъ.
Шарвилидин рикл хуравай
Ялда ам кашам.
Гъахъсуз ягъи къаз хуралай,
Язава кашаб.
Лезги чилин паквал, садвал
Хуьз жедай аскер,
Чан хкидай руьгъдал, шадвал,
Ватандин нуьквер.
Къизилбашрин кавалрани
Гъатнавалда чуьт.
Къил акъудрай гила чпи,
Гъинхъай къведа гъуд?
Ахмиш жезва Шарван патахъ
Дестеяр лезги,
Къил акъатдач гъим гъи патахъ?
Клек-верч я Шеки.
Шарбус, Шардагъ - чи къве даях,
Къве куклуш вине,
Гъажи Давуд - виждандин дагъ,
Клуд тежер къеле.
Акъвазнава Гъажи Давуд
Къушундин кьиле.
Акъвазнава Гъажи Давуд,
Тур аваз гъиле.
Члалал гъанва Муьшкурвиди
Тереф хуьдайбур:
Цлахур, Къайтагъ, Къазикъумух -
Уртах жедайбур.
Ирандин шагъ фендигар я,
Эгъуьндай дабан,
Гъана курдрив ацурнава
Къадимлу Дарбанд.
Гъазур хъанва басрух гудай
Туьркверин чамар,
Пака геж я,
Къе я герек
Акъвазрун камар.
Вел атанвай къажгъан хъиз я
Жемят авай гъал,
Ягъи авай Мугъан куьз я,
Четин я агъвал.
Ирандин шагъ,
Осман пачагъ,
Яна хъиз гъилер,
Сада-садаз гуьлягъдин плагъ...
Виш йисан хъилер
Вахтуналди туна къулухъ,
Хъанва чаз акси.

Гъар са легъзе къиметлу я,
Вахт дили, биши.
Шагъ рахазва: "Зун саймишна,
Саймишна зи тахт,
Рехи дагъди твар дегишдай
Алукънава вахт".
Къаст чуьрубур рекъерамаз
Герек я пару.
Туьнт къушунар гъекъерамаз,
Рахана айру.
Туьтуьх къуна алукънава
Чил хуьдай макъам,
Каспи гуьлуьн лепе хъурай
Камариз макъам.

* * *

Килигзава Гъажи Давуд
Жергейриз къушундин,
Гаф лугъузва - далудиз кап
Жуьрэтлу кашамди:
"Зи аскерар, зи стхаяр!
Гъар сад Къванцин гада я куьн!
Чи къаст я хуьн бубайрин чил!
Къазва чна вирида кьин!
Гъекъни иви кужумнавай,
Виш ягъиди гъужумнавай,
Чи бубайри чаз тунвай чил,
Къегъалвиллин тум цанвай чил.
Чилий къвезва дувулрин ван,
Чи чил хвейи ругулрин ван,
Ван туш, руьгъдин дамар я ам,
Чи тарихдин чамар я ам.
Чи хайи чил,
Вун риклера гуьлда чна,
Ардебилдин гъаркъуь цлал
Къуьлда чна!
Шарбус дагъдал тахт кланибур
Гуьлуьз фирай!
Нефс къатибур чпин чилел
Чилиз фирай!
Эхдач луквал,
Чи гарданда кеме хъанвай.
Хкведа чун
Чи дидейрин темен хъана".

* * *

Къуй лугъурай, сарар жакъваз,
Ягъийри чаз "клурташар",
Ханвалзавай къирмажар гваз,
Ийиз чи кам явашар.
"Клурташар" тир
Дарбанддин цал хкажайбур,
Машгъурайбур
Дагъдин къванцин абурар.
Устларар тир
Адлу гъилер къакъажайбур,
Къариблудха
Гузвай риклиз сабурар.
Ардебилдин -
Тариф авай меркездин,
Мензераяр,
Къалурзавай гъейранвал,
Дагъларилай къачуз чешне.
Хкаж хъанвай эвезда, -
Устларвиллин клубанвал.
Гъилин гъунар къалурайбур,
Ятабраваз
Гъалай лезги ядаяр,
Къеплинамаз
Сенят гъиле хъайибур,
Чарх элкъвейла,
Чуьрай чилин къайдаяр,
Къариблудха
Члални умуд хвейибур.
Рикел хуьзвай эркекар
Хуьруьн гъар са хизанди,
Гъар са къвалин цлакай
Куьрсарнавай терликар.
Элкъвенва пак лишанриз
Веледрин ни галайбур,
Йифди-югъди хиялра
Дидейрин вил алайбур.
Вил галамаз
Хайи хуьруьн гумадишъ,
Рехи жезвай
Алпан чилин рухваяр,
Рикел хуьзвай
Хайи куьче убадин,
Аквазвайбур
Дидедин чин ахварай.

Умуд квахъдач
Эхиримжи нефесдал,
Руьгъ гъалиб я
Зинданрални къефесрал.

* * *

Муьтлуьгъарна кашамди
Ардебилдин дарвазар,
Рехъ дегишна макъамди,
Къвезва лезги авазар.
Чизва Гъажи Давудаз,
Им вахтунин муьгълет я,
Чип вегъенва шумуда,
Чил виридан гуьжет я.
Кар вегъенач пакадал,
Гъилерани гуж амаз,
Каспи гуьлуьн яхадал
Ачухна рехъ, руг алаз.
Хъфий хайи хуьрериз,
Къе тайин туш эхирар
Пака жедай сирерин.
Шемахидин лезгияр
Каспи гуьлуьхъ зверзавай,
Хайи чилин мензилар
Къвачик кутаз хъверзава.
Къаних хъанва рухваяр
Шарбус дагъдин гъавадишъ.
Къизилбашрин чухваяр
Гадарзава бавадин.
Виликамаз низ чиде
Тебиатдин къанунар,
Гъи патахъди физ чиде
Чилин шардин акунар.

* * *

Рехи жезвай, гурбатдавай эркекар,
Мехъер такур, чин такурбур
сусарин...
Иски жезвай хкараллай бармакар,
Дидеярни, ялварзавай гуьцариз...
Бубаярни са-сад чилик хъфизва,
Чпиз такур, пака къведай хтулриз
Тварар туна, умуд хвена, рекъизва;
Чилик фена, элкъвезва дувулриз.
Чизва абуроз твар хуьдайбур
бубайрин
Хкведайди сагъ амай къван
чварахар.
Лекъерин жинс муьтлуьгъ женни
тубайриз,
Клудда абур паланарни парахар.
Акл туширтла, уьмуьр давам
жедачир,
Чилни квахъдай, члални квахъдай,
миллетни.
Акл туширтла, бубадин твар
хуьдачир,
Эх жедачир гурбат, патан зиллетни.
Къастлубурун тларам жеда
дамарар,
Къуват къватлиз гъутарани,
мефтледа.
Алач чилел руьгъдиз ядай
дапларар,
Рекъиз жедач, тваз жедач ам
магъфеда.
Тади квачиз элкъвезва рагъ
дуьнедал,
Даим я ам, дегишзава рехъ вичин.
Нур иличиз гагъ къуза, гагъ
гуьнедал -
Чизва адаз къетлен къисмет тек
вичин.
Элкъвезва рагъ, гъар несилдиз
чешне яз,
Чимни экв гур къвалин регъбер
буба хъиз.
Рагъ риклевай къегъалар чаз вине я,
Чехи руьгъер, хуьзвайбур чи
зурба гъисс.
Абурун къадар гзаф хъунал
кар алач,
Къадардал ваъ, кар алайди ери я.
Ни лугъуда игит касдал пар алач,
Халкъ вацл ятла, игит вацлун фири я.
Вахтунални гъалтда бязи
макъамар,
Къекъуьнар гвай, фири квахъай
вацл хъана,
Къариди хъиз вегъир эгъли
къадамар,
Чуьнуьх жедай мичл булутрик
варз хъана.
Гъа легъзейра агакъзава игитар,
Им цаварин къарар ятла, сир ятла?
Цайлапанри чан хкидай мейитар...
Цаварин гуж умуд хуьдай
гъил ятла?..

Гафарин алемдай

Накъа, накъаш, хивенгъар

Нубатдин сеферда лезги эдебиятдин мезрейра сейрда авайла, зал **накъа, накъаш, хивенгъар** гафар гьалтна. Пуд гафни гегенш къатариз малум тушир, вири гафарганрани гьат тавунвайбур я. Амма абурун манаяр чирдай чешмеяр авачизни туш. Сифте нубатда чи писателри, шаирри ишлемишнавай дуьшуьшриз фикир гун лазим я. Маса гафаралди лагъайтла, гьа гафар квай предложенийри абурун манаяр тайинаруниз куьмек гуда.

Месела, **накъа** гаф зал Зияудин Эфендиеван "Тажирлу аш" эсерда гьалтна: "Ада, тлурунал клунтл ийиз, накъа балугъдин саягъда сив ахъайиз, са артух жакъванни тийиз, вичин тагъардиз веъгъезвай". Акъазвайвал, ихтилат акул балугъдикай физва. Гьа ихтин таржума и гафуниз Къ.Акимован гафаргандани ганва.

Асеф Мегманан са гьезелда «накъаш» гаф дуьшуьш хъана: "Накъашдив ял авуртлани, вафадин тел къатл жедай туш". И гаф чаз М. Бабаханован гафарганди чирна: накъаш - пинцет, шипчики.

Халкъдин мецин яратмишунра "хивенгъар" гаф малум я: "Туьрезар байтул хъайи, Хивенгъар макъул хъайи, Я дердиниз дарман тахъай, Я Алпагъдиз тлува татай, Я иеси ясардин!..". И дуьшуьш-дилай гьейри, и гафуникай менфят къачунвай къвед лагъай мисал гьелелиг жагъанвач. Гафарганрани и гаф малум туш. Амма хивелаг гаф авазва. Гъанвай предложенида авай бязи муькуь гафарни кьериз-царуз гьалтзавайбур я. Вири и делилри чун са фикирдал гьизва: чи члалан девлет эдебиятда, фольклорда "чуьнуьх" хъанва. Ам дуьздак акъудун, гафарин дуьзгун манаярни тайинарун важиблу кар я.

Чи ватангълияр - гьар сана

Адан бегьерлу зегьмет

Зи ихтилат Ленинграддин областда образованидин идарайра агалкъунралди жавабдар къуллугъар къилиз акъудзавай, илимдин, муаллимвилдин рекъе бегьерлувилелди зегьмет члугъазвай чи ватангъли **Жалал Юлчиевич МАМЕДОВАКАЙ** я.

Ам 1966-йисан 23-мартдиз Хасавюрт райондин Къурушрин хуьре фялейрин хизанда дидедиз хъана. Адан ата-бубаяр, Цийи Къурушдал куьч жедалди, Ахъегь райондин дагълух Игьиррин хуьре яшамаш хъайи Пекуьрар тухумдай я.

Жалал Мамедова 1983-йисуз Къурушрин 1-нумрадин юкъван мектеб вадралди кутягъна. Ам мектебдин комсомолдин тешкилатдин секретарь тир.

1983-йисуз ам Вологдадин некледин институтдик эчкена. Вузда са йисуз келайдалай къулхъ жегьилдиз СССР-дин Яракълу къуватрин жергейриз эверна. Чулав гьуьлуьн флотда къуллугъ тамариз эгечай аскер гьуьгъуьнлай Калининграддин областдин Балтийск шегьердин флотдиз рекъе тана. Къуллугъ агалкъунралди, чешнелувилелди къилиз акъудайвилей аскердилай адан диде-бубадиз чухсагъулдинни разивилдин чарар хтана. Къуллугъ викигъдаказ къилиз акъудуникай Къурушрин хуьруьн а члван "Зегьметдин пайдах" ва республикадин "Коммунист" газетриз макъалаяр акъатна.

Гьуьгъуьнлай ада клелун давар хъувуна ва технологвилдин пеше къачуна. И рекъай кваллахунин ашкъи авай жегьилди зегьметдин рехъ Квизляр шегьердин гьеридин заводда кваллахунилай башла-мишна. Са шумуд вацра чешнелувилелди кваллахайдалай къулхъ Жалал Мамедовал жавабдар къуллугъ - Кьиблепатан Су-

хокумскда нисияр гъазурдай пунктунин заведующийвал ихтибарна.

Сир туш, 1990-йисар четинбур тир. Газфбур хъиз, хъсан ва къулай уьмуьр жагъурунин макъсадалди, Жалал Мамедовни кваллах ва яшамаш жезвай чкани дегишаруниз мажбур хъана. Ик, 1993-йисуз къисметди ватангъли Ленинграддин областдин Кировский райондиз акъудна. 1994-йисалай кьенни йикъалди адан кваллах Санкт-Петербур шегьердин пешекарвилдин образованидин къурулушдихъ галаз алакълу я. Жуьреба-жуьре колледжра, училищейра кваллахай ам къуллугъдин гурарай виниз хкаж хъана. Муаллимвилелай гьейри, ада 8 йисуз техникумдин директордин заместителвилени кваллахна. Тежриба ва регьбервилдин алакълу авай пешекар тирвилей чирвилер гунир идарайра лап муракаб гьалар арадал атанвай макъамра Ленинграддин областдин умуми ва пешекарвилдин образованидин комитетди чи ватангълидал Всевожскдин 56-нумрадин ПУ-дин (профессиональное училище), Кировскдин 23-нумрадин ПУ-дин директорвилдин къуллугъар ихтибарна. Жавабдар къул-

лугъар ада гьакъисагъвилелди къилиз акъудна.

Алай вахтунда ада Кировский райондин политехнический техникумдин директордин заместителвиле кваллахзава. Студентриз агалкъунралди тарсар, чирвилер гун патал Жалал Юлчиевич вични датлана цийи чирвилер къачунал, алай аямдин истемешунриз жаваб гудай саягъда пешекарвилдин дережа хкажунал алахънава. 2003-йисуз ада Кефердинни Рагъаклидай патан технический госуниверситет куьтягъна. Санкт-Петербурдин къилин вузра са шумудра пешекарвилдин дережа хкажна, Россиядинни Европадин алай девирдин идарайра тежриба квалтна. И серенжемри ада образованидин къурулушда цийи къайдаяр, алай девирдин технологияр кардик кутайди мумкинвилер гана.

Ж.Мамедов Ленинграддин областдин "Инженерный дизайн CAD" тешкилатдин къилин эксперт я. И областдин хягъай командадик кваз, 2016-2017-йисара ада "Жегьил пешекарар" милли чемпионатдин финалра, Абу-Дабида "WorldSkillsInternational" тешкилатди къиле тухвай чемпионатда иштиракна. Адан пешекарвал, бегьерлу зегьмет са шумудра чирвилер гунир идарайри, Ленинграддин областдин умуми ва пешекарвилдин образованидин комитетди шабагъар гуналди къейднава. 2019-йисуз ада областдин губернатор А.Дрозденкоди "WorldSkills" тешкилат вилик тухунин кардик пай кутунай диплом вахкана.

Къейд ийин, Жалал Мамедован уьмуьрдин юлдаш Эсмира Шихвердиевани муаллим я, ада ингилс члван тарсар гузва. Абурухъ са руш ва луд хтул ава. Къуй чи ватангълийрихъ сагъламвал ва агалкъунар хъурай!

Дуьньяда

Коронавирус агакълна

Роспотребнадзордин къил А. Поповади "Новости" РИА-диз хабар гайивал, коронавирдикди начагъ хъайи 2 россиявидин гьалар къурху кутадайбур туш.

Къейд ийин, коронавирс Россияда пайда хъанвайдакый хабар чкнавай. Начагъбур сад - Забайкальеда, муькуьдини Тюмендин областда ава. Абуьр къведни китавивяр я. Вирус чуьлун тавун патал абуьр къведни махсусдаказ чара авунва. Къейдзавайвал, уьлкведа вирус чуьлунин къурху авач. Икъван члвалди Россияда ихтин вирусдикди инсанар азарлу хъайи дуьшуьшар малум туш.

Россиядин гьукумдарар Китайдин Ухань шегьерда авай россиявир анай ахъудунин ва абуьруз талукъ яз махсус серенжемар къабулунин гьерекатрив гатлуннава. Москвади Монголиядал гьалтзавай часпардални къадагъа эцигдайвал я.

Эхиримжи делилралди, вирус саки 10 агъзур касдик акатнава, 200-далай гзаф инсанар кьенва, саки 200 къван начагъбур тамамвилелди дири хъийиз алакълнава. Уьзуьр США-дивни, Великобритания-дивни, Азиядин бязи уьлквейрихъни агакълнава. Малум тирвал, вирус садакай-садак акатдай хаталуди я.

США терефдар яз гьисабзава

Украинадин регьбер В. Зеленскийди уьлкведин аслу туширвилдин гьалар хуьнин карда Вашингтон Киевдин къилин терефдар хъайиди, тирди ва идалай къулхъни хъжедайди малумарна. "ТАСС" чешмедди кхизвайвал, ихтин фикир украинвийрин регьберди США-дин госсекретарь М. Помпеодихъ галаз къиле феийи гьуьруьшдин нетижада малумарна.

Зеленскийди къейд авурвал, уьлкведин гьукумди США-дин президент Д.Трампан алахъунриз еке кьимет гузва. Адан гафаралди, Украинадин рагъкъечлiday пата авай алаш-булаш гьалар къайдадик кухтунин, ислыгъвал арадал хкунин карда США-ди терефдарвалзава. Разивал малумарунихъ галаз сад хъиз, Зеленскийди хатасузвилдин жигъетдай Вашингтондихъ галаз алакълаяр гегеншарун патал Киев гъазур тирдини лагъана.

Къуватдай вегьена

1-февралдидай Россияда СССР-дин ва РСФСР-дин къанунрин 3700-далайни гзаф актар кардикай хкатна. Идакай "Новости" РИА-ди хабар гузва.

Гьукумдарри советрин девирдин къанунар къуватдай вегьедайдакый гьеле алатай йисан сентябрдиз раиж хъанай. Талукъ тир документдал а члван премьер-министр Д.Медведева къул члгунай. Къейд авурвал, бязи къанунри уьлкведиз экономикадин жигъетдай виликди финиз манийвал гузвай. Къуватдай вегьенвай къанурикай сад кваллахзавай ксари йикъан кьене муьжуьд сятда кваллахуниз талукъди тир.

Гьуьгъуьнлай гьукумдарри гъавурдик кутурвал, муьжуьд сятда кваллахуниз талукъ къанун къуватда амуьк тавуни алай аямдин россиявийриз пис патахъай тагъсирдач, гьикл хьи, къуллугъдал алай касдин кваллах давам хунин муддат Зегьметдин кодексда тайинарнава.

Евросоюздай экъечлна

31-январдиз Великобритания Европадин Союздай экъечлна. Гьа са вахтунда уьлкведа гьасятда еке дегишвилер арадал къведач. Йисан эхирдалди ЕС-дин члехи пай къанунар уьлкведа кардик кумукъда. Идакай "BBC News" чешмедди хабар гузва.

Великобританиядин премьер-министр Б.Жонсона уьлкве Евросоюздай экъечлун "цлийи девирдин сегьер" яз гьисабзава. Алай вахтунда ЕС-дик 27 уьлкве ква.

Хмеймимдал гьужумна

Боевикри Идлибдин сергъатрай ахъайи пилот галачир аппаратри Сирияда авай Россиядин Хмеймим базадал гьужумна. Идан гьакьиндай мидявалзавай терефар барिशугъ хъувунин рекъай Россиядин центридин регьбер Ю. Боренкова ихтилатна, хабар гузва "Новости" РИА-ди.

Адан гафаралди, агъвалат 1-февралдин йифен береда къиле феина. Пилот галачир аппаратра радиоэлектронный женгерин такъатри къуна. Гьужумдикди инсанриз хасаратвал хъанач, материалрин жигъетдай хъайи зиянарни авач.

Боренкова мадни хабар гайивал, боевикри суткадин кьене Латакия, Алеппо, Идлиб ва Хама вилаятра инсанар яшамаш жезвай чкайриз 32 сеферда гьуьлле гана.

Халкъ тлимил жезвай регионар

Инсанрин къадар виридалайни гзаф агъуз аватзавай Россиядин регионрин тиварар Росстатди малумарнава. Делилар "РГ" чешмедди раижна.

Ихтин регионрик Саратовдин, Омскдин, Кемероводин, Волгограддин областар, гьаклн Алтайдин край акатзава. Кеферпатан Кавказдин, Центральный, Кьиблепатан, Уралдин ва Кефердинни Рагъаклидай патан федеральный округра лагъайтла, инсанрин къадар артух хъанва.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Квез чидани?

Итижлу делилар

- Инсандин къил (череп) жуьреба-жуьре 29 кларабдикай ибарат я.
- Акур ахваррикай инсандин рикелай 90 процент алатзава.
- Алемда авай къван чан алай затарикай анжах инсанар далу кланикна ксузва.
- Инсандик тумаварар кутадай вирусрин къадар 100-далайни гзаф я.
- Дуьньяда яшамаш жезвай инсанрикай 7 процент члахъар (чаплахъанар) я.
- Ичеринни бананрин куш ниди инсандиз яхун жез куьмек гуда.
- Эгер инсандин бедендик квай ракь вири кук-

дайтла, адакай арадал къведайди сятинин лап куьлуь шуруп къван авай затл я.

- Инсандин бедендик квай бактерийрин умуми заланвал 2 килограммдиз барабар я.
- Уьмуьрда инсандин хам тахминан агъзур сеферда дегъиш жезва.
- Инсандин бедендик вири санлай къуд минерал ква: апатит, арагонит, кальцит ва кристобалит.
- Инсандин гъилин тупларин кикер клавчин тупларинбурулай тахминан 4 сеферда фад-фад яр-гъи жезва.
- Аялар виридалайни фад-фад еке жедай вахт гатфар яз гьисабзава.
- Инсандин вилер хайи члавуз гьикл авайтла, гьакл амуькзава. Амма нер ва япар вири уьмуьрда еке жезва.

понеделник, 10 февраля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.05 «Заряжайся!» 0+
08.15 «Здравствуй, мир!» 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Испанские города XXI века» 16+

18.45,01.15,04.45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Здоровье» 12+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Рубас» (на табасаранском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 Парламентский вестник. М.Гамзатов
18.55 Отважный десантник. М.Гамзатов
19.25 Акцент.
5.00 Утро России.

НТВ

5.10 Т/с «Девятый отдел».
6.00 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
7.00,08.00,10.00 Сегодня.
7.05 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Д/с «Эффекты Матроны». (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.30 Давай разведемся! (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.15 Х/ф Женатый холостяк
10.00 Д/ф «Римма и Леонид Марковы. На весах судьбы». (12+).

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром. (12+).
8.00 Новости дня.
8.20 Т/с «Гаишники». (12+).

вторник, 11 февраля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Х/ф «Жандарм на отдыхе» 0

17.55 Концерт «Музыкальный майдан» 12+
18.45,01.15,04.50 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу» 12+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даргала анкы»
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 Светофор. Магарамкентский район
18.45 К 75-летию Победы. Патриот.

НТВ

5.15 Т/с «Псевдоним "Албанец"». (16+).
6.00,7.05 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Д/с «Эффекты Матроны». (16+).
7.20 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И... (16+).
8.45 Х/ф «Баллада о доблестном рыцаре Айвенго».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром. (12+).
8.00 Новости дня.
8.20 Т/с «Гаишники». (12+).

среда, 12 февраля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Испанские города XXI века» 16+

17.55 Концерт «Музыкальный майдан» 12+
18.20 «Арт-клуб» 0+
18.45,01.15,04.25. Передача на даргинском языке

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Лалаан» (на рутульском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 Развитие АПК в Дагестане
18.55 О спорт и мир
19.25 К 75-летию Победы. Вспомним, брат...

НТВ

5.20 Т/с «Псевдоним "Албанец"». (16+).
6.00,7.05 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Д/с «Эффекты Матроны». (16+).
7.20 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И... (16+).
8.45 Х/ф «Опасно для жизни!»

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром. (12+).
8.00,13.00 Новости дня.
8.20,10.05 Т/с «Гаишники. Продолжение». (12+).

четверг, 13 февраля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на даргинском языке 12+
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Испанские города XXI века» 16+

18.00 Концерт «Музыкальный майдан» 12+
18.45,01.15,04.40 Передача на аварском языке «Паданги памалги заманги» 12+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Гюлистан» (на азербайджанском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 Горячий поднос. Маджалис
18.55 Республика
19.15 Планета Культура
5.00 Утро России.

НТВ

5.15 Т/с «Псевдоним "Албанец"». (16+).
6.00,7.05 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Д/с «Эффекты Матроны». (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И... (16+).
8.45 Х/ф «Первое свидание».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром. (12+).
8.00 Новости дня.
8.20,10.05,13.15 Т/с «Гаишники. Продолжение». (12+).

пятница, 14 февраля

РГВК
06.45 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на аварском языке «Поданги памалги заманги» 12+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Магудере» (на агульском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 Мир Вашему дому
18.55 Дагестан спортивный
19.10 Душа моя - Дагестан. Концерт

НТВ

5.15 Т/с «Псевдоним "Албанец"». (16+).
6.00,7.05 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
7.00,8.00 Сегодня.
8.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Д/с «Эффекты Матроны». (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.30 Давай разведемся! (16+)
9.35 Тест на отцовство. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Обложка. Чтоб я так жил! (16+).
8.45 Детектив «Змеи и лестницы». (12+).

ЗВЕЗДА

5.50 Х/ф «Право на выстрел».
8.00 Новости дня.
8.25 Х/ф «Дом, в котором я живу».

суббота, 15 февраля

РГВК
07.00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на кумыкском языке 12+
08.00 Мультфильм 0+

ПЕРВЫЙ

5.15 Россия от края до края. (12+).
6.00 Доброе утро. Суббота.
9.00 Умницы и умники. (12+).

РОССИЯ 1

08.40 Местное время.
11.20 Местное время. Вести-Дагестан
5.00 Утро России". Суббота.
8.00 Вести. Местное время.
8.20 Местное время. Суббота.

НТВ

5.10 ЧП. Расследование.
5.35 Х/ф «Антиснайпер. Новый уровень». (16+).
7.20 Смотри.
8.00,10.00 Сегодня.

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.40 Мелодрама «Гражданка Катерина». (16+).
10.25 Мелодрама «Райский уголок», 1-8 с. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

8.05 Православная энциклопедия.
8.30 Детектив «Красавица и воры». (12+).

ЗВЕЗДА

6.00 М/ф.
6.35 Х/ф «Капитан».
8.00 Новости дня.
8.15 Х/ф «Капитан».

воскресенье, 16 февраля

РГВК
07.00,08.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
08.00 «Мой малыш» 12+

ПЕРВЫЙ

5.15 Х/ф «Зимний роман».
6.00,10.00,12.00 Новости.
6.10 Х/ф «Зимний роман».

РОССИЯ 1

4.30 Х/ф «Нелюбимая». (12+).
8.00 Местное время. Воскресенье.
8.35 Когда все дома с Тимуром Кизяковым.

НТВ

5.25 Секретная Африка. Русский Мозамбик.
6.10 Центральное телевидение. (16+).
8.00 Сегодня.

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.35 Мелодрама «Лера». (16+).
8.35 Пять ужинов. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

7.20 Фактор жизни. (12+).
7.45 Верное решение. (16+).

ЗВЕЗДА

5.45 Х/ф «Чужие здесь не ходят».
7.10 Х/ф «Шел четвертый год войны...» (12+).

КУЛЬТУРА с 10 по 16 ФЕВРАЛЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК
6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры
6.35 Пешком... Москва пушкинская.

СРЕДА

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры
6.35 Пешком... Торжак золотой.

ЧЕТВЕРГ

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры
6.35 Пешком... Москва итальянская.

ПЯТНИЦА

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры
6.35 Пешком... Москва деревенская.

СУББОТА

6.30 Лето Господне. Сретение Господне.
7.05 М/ф «Шайбул Шайбул», «Матч-реванш», «Метеор на ринге».

ВОСКРЕСЕНЬЕ

6.30 М/ф «Дядюшка Ау», «В зоопарке - ремонт!», «Большой секрет для маленькой компании».

РАДИО

ПОНЕДЕЛЬНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Концерт.
ВТОРНИК
11.10. Вести «Дагестан»

Программа гъзаурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

Спорт

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

31-январдиз Ахцегь райондин Смугьулрин хуьруьн школадин гъаятда федеральный инвестпрограммадин сергъятдаваз гъевчи футболдин майдан ачухна. Шадвилин мярекатда Ахцегь муниципалитетдин кьил Осман Абдулкеримова, РД-дин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министрдин заместитель Эмин Шайхгасанова, РД-дин Минсельхозда недайтъвадай заттаринни гъялдай промышленностдин хилен начальник Агъабала Агъаханова, эцигунрин подрядчик, "Барчо" ООО-дин директор Мирза Ражабова, "Дагсельхозстрой" идарада федеральный инвестпрограммадин управленидин начальник Али Шамилова, райадминистрациядин кьилин заместитель Вадим Агъасиева, меслятчи Алмас Шуаева, УСХ-дин начальник Арген Гъажиева, маса мугьманри (школадин варарал пионерри абур фунни ниси гъаз кьаршиламишна) ва школадин коллективдин хуьруьн жемятди иштиракна.

Смугьула - спортдин сувар

Кьилин серенжем башламишдалди вилик гьукуматдин кьуллугъчиди ва мугьманри хуьруьн школадин (2019-йисуз ам РД-дин "150 школа" проектдай ремонтна) лазим техникадални алатралди таъминвиллин гъал ахтармишна ва ина авай къайдадилай рази яз амуькна.

Спортдин суварин жуьреда кьиле фейи шадвилин мярекат (тамада райондин культурадин управленидин начальникдин заместитель Сулейман Сулейманов тир) ачухуниз талукъ гафуна Осман Абдулкеримова мугьманарни иштиракчи-яр тебрикна, районэгълийриз яшайишдин кьулай шартлар таъминарунин карда эхиримжи вахтун-

да къазанмишнавай агалкьунрикай куьрелди лагъана ва и месэлайра куьмекунай республикадин руководстводиз чухсагьул малумарна.

- Акъазвайвал, эхиримжи йисара республикада кьилиз акъудзавай махсус программадин ва чи алахъунрин нетижада районда гъалар вири патарихъай хъсанвиллехъ дегши жезва. Шаз Ахцегь вацлун кьерехар мягкемардай бандар яна, ял ядай "Набережный" парк тукьлуьрна, рекьера кьир цана, школар ремонтна... Ци "РД-да хуьрерин мулкар комплекснидаказ вилик тухун" программадай Ахцегьа чехи спорткомплекс, аялрин 60 чкадин бахча, 120 чкадин школа эцигда, цин авай линияр ремонтда ва, "Ухул-Ахцегь" цийи турба гьуналди, райцентр хъвадай михь

целди тамамвилелди таъминарда, Луткунрин школа ишлемишиз вахкуда, хуьрерин 9 школа гьунгуниз хкида ва ик мад.

Гьелбетда, Смугьулрин хуьрни фикирдай акъудзавач. Шаз школадин куьгьне дарамат цийи хъувунатла, ци йисан кьилляй девирдин вири истемешунрив кьур спортдин майдан (кьимет - 7,5 млн. манат) ачухзава. Им Смугьулрин хуьруьн аялар, жегилар спортдал желбдай, абурун сагьламовал мягкемардай ва спортдин дережар хкаждай чка жедайдал шак алач. Инал гьакл школадин линейкаяр ва маса серенжемар кьулайдиз тешкилдай чкани хъанва. Чи фикир-къаст дагьлук хуьрерани аялриз шегьера хьтин клелдай, спортдал машгьул жедай кьулай шартлар яратмишун я. Смугьулрин хуьре ихьтин гьузел имарат - гъевчи футболдин майдан эцигай, куьмек гайи вирибур сагьрай! - алава хъувуна райондин кьили.

- Дагьлук и хуьре вижевай школа, спортзал, цийи ФАП, ким аваз акуни, гила гъевчи стадион ачухдай мумкинвал хъуни ва, и крар акъаз дагьвийрин чинал хъвер алаз акуни рикл шадар-

зава. РФ-дин Президентди, Республикадин Кьили вилик кутазвай махсус программадин куьмекдалди арадиз къевезвай яшайишдин объектдин, ийизвай крарин мурад-метлеб сад я - жегилар патарихъ алат тавун патал абуроз чкайрал яшайишдин хъсан шартлар яратмишун. Къе Дагъустандин 3 миллиондив агакьна агъалийрикай 1 миллионни 100 агъзур кас 42 районда авай хуьруьн чкайра яшамис жезва. Хъсан рекьер, тлеби газ, медицинадин, культурадин, спортдин кьулай объектлар ва гьилиз мажиб къведай кьваллахдай чкаяр хъайитла, жегилар багьри ерийра амуькда, - ачухнавай спортдин майдан мубарак авуналди, лагъана Эмин Шайхгасанова.

- Микрофондихъ Али Шамилов атана. - Смугьула республикадин пара хуьрера авачир хьтин спортдин майдан хъуник жуван пайни кутаз алакъунал зун пара шад я. Заз чидайвал, ина боксдин секция ава, гила футболдин гужлу команда жедайдак умуд кутаз кланзава. Алай вахтунда чна хуьруьн водоводдин проект тукьлуьрзава, 2021-йисуз чна гъамни кардик кутада. Зи мурад квехъ чандин сагьвал, хизанра гьуьрмет ва хъсан вири крара агалкьунар хъун я, - лагъана А.Шамилова.

- Хуьре футболдин майдан хъунал чи виридан вил алай. Ингье райондин кьил Осман Магьмудовичан, республикадин руководстводин куьмекдалди и мурад кьилиз акъатнава. Къенин йикъалай чи аялриз футбол кьугъвадай ва

спортдин маса жуьрейрайни инал вердишвилер къачудай мумкинвал хъанва. За жуван ва вири смугьулвийрин мецелай квез вирибуруз сагьрай лугьзува,- кьейдна "Смугьулрин хуьр" СП-дин кьил Жумрид Исмаилова.

Школьникрин тиварунихъай багъа савкъатдай хуш келимаяр чкадин школадин 11-класдин ученик Гъашум Гъашумова лагъана.

Шадвилин мярекат райондин культурадин управленидин коллективдин концертдалди давамарна. Рубаба Кьурбановади, Таира Муспагьовади, Зульфийа Велиевади, Фаргъад Гъашумова, стхаяр тир Эмирсултан ва Мадрид Бегеври тамамарай маниярни кьуьлер гурлу капар ягьуналди къабулна.

Дин

Исламдин эдебар ва ахлакьар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъяй алим

Кьуръандин ва Суннадин баян (мана) чир хъайила, чи хиве абурал амал авунни ава. Гьакни чна абурал гьакьиндай эдебар хвена кланда ва анра къалурнавай ахлакьдин ерийр чазни хас хъун лазим я.

Инсанди хъсан амални ийида, пис амални, адай гьурчег крарни акъатда, алчах крарни. Ада къени крар ийидайвал ва пис крар авунал эхир эцигдайвал, инсандиз дуьз тербия гана кланда. Нетижада адакай тамам инсан жеда.

Тамам инсан жедай са рехъ ава: чун халкънавай Халикьди къалурнавай рехъ! Аллагьди инсанар, итимар ва папар яз халкъна, гьакл тунач. Ада абуроз пайгъамбарар, ктабар ракъурнава, Дуьз рехъ къалурнава. Гьар са касдиз вичи авур амалдин эвезни гхуда.

Исламди хъсан эдебриз ва ахлакьриз еке фикирни метлеб ганва. Хъсан эдебар гвайдаз зурба лайхлувилер, еке дережар ва сувабар тайинарнава. Исламда инсандин имандин камилвал, тамамвал адан хъсан эдебрилай аслу авунва, дережа лагьайтла, - ахлакьрилай. Месела, гъаялувал мусурмандин ахлакьрикай я, ва гьакьикъатда, гъаялувал (ягъ, намус, виждан) имандикай я. Пайгъамбардин (къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гьадисда лагъанва (мана): "Имандихъ пудкъанни цлудалай артух хилер ава: виридалайни лайхлуви (вине авайди) абуркай "Ля илягъа илла Аллагъ" я ва виридалай агъада авайди (tlu-muldi) рекъелай манийвалзавай (азият гузвай) затл къакъудун я ва гъаялувал имандин са хел я". (Муслим).

Гъа ик, Аллагъ-Таалади, хъсан ахлакьриз килигна, Вичин Пайгъамбардин (къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) еке тариф авунва. Кьуръанда лагъанва: (68-сура, 4- аят, мана): "Ва гъакьикъатда вахъ (эй Пайгъамбар) члехи дережадин ахлакь ава (вун зурба ахлакьдал ала)".

Маса аятада Аллагьди Пайгъам-

(КъатI ама)

Суал-жаваб

■ Кьиблепатан Дагъустандин жуьреба-жуьре районар, хуьрерани ясин ва дуьа келунин са къайда авач. Бязи фекьийри гьисабзавайвал, ясин мейит чухъвейдалай кьулукъ келна кланзава. Чухъудалди келайтлани жеда лугьзвайбури ава. И кардин патахъай Пайгъамбардин ﷺ суннада ва Кьуръанда вуч лугьзува?

- Инсан кьейидалай кьулукъ сифтени-сифте кьуд кваллах тамамарун ферз я: мейит чухъун, кафандик кутун, жаназа-кап авун, кучукун. И крар сифте нубатда авуна кланда, амайбур - ахпа. Ясин мейит чухъвейдалай кьулукъ келун кутугнава.

Пайгъамбардин (къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) суннадани винидихъ тивар кьунвай кьуд кваллах кьейднава. Инсан кьейидалай кьулукъ пуд йикъан къене дуьа давамардай ихтияр ава. Анжах им шартл туш. Дуьа пуд юкьуз давамарун тазиятдал яргъарай хквезвайбури агакьун патал я. Исаятда гзаф чкайра кьиле тухузвай яхцлурар, яхцлурни цликъведар динда авай крар туш.

Кьуръанда месэлайрикай, къайдайрикай умумидаказ раханва. Абуруз баянар Пайгъамбардин (къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) суннади гузва. Ихтилат физвай суалдин патахъай суннади вуч лугьзватла, винидихъ кьейднава.

Жаваб гайиди диндин рекъяй алим Ямин МЕГЪАМЕДОВ я.

Диндин месэлайриз талукъ суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

"Лезги газетда" диндин пайгъамбардин чкайрал гадарун къадагъа я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникациярин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Ж. САИДОВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникациярин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральный кьул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалар редакцияди тукьубур хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур эл-
къвена вахузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
ала гъанвай делирин дуьзвиллин ва керчек-
виллин патакъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин квал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 16.00

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6442

И лишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбур я.

Икъван яшар хъанвайбуру келрай
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала

БНК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Мубаракрай!

Машгъур мандар, композитор, РФ-дин социальный
хиле лайихлу работник, балайрин диде, хтулрин баде
Маина Саидовна АБДУЛМУТАЛИБОВАДИЗ:

*Маина вах, ви манийрин
сесери
Багъишда чаз гам
затфарин цуькверин,
АцГурда руьгь суьгъурдин
хуш экверив,
Гьейранвиллин
гъуьндуьррихъди эвериз!
Халкъдин алхиш ала вал,
шад нехиш яз,
Риклин салам гъар са мецъай
багъиш я.
Ви са рахун къени къайси,
кишимши я,
ИкI акурай чаз ви тагъиб
гъамиши!*

ВУН ХАЙИ ЮГЪ ТЕБРИКЗАВАЙ ДУХТУР САИД НЕЗИРМЕ-
ТОВИЧ САИДОВАН ХИЗАНАР, ВУН КИАНИ ВИРИБУР

Чал - аманат

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

30-январдиз Белиж поселоқдин
Меъгамед Ярагъидин тивару-
нихъ галай умуни образовани-
дин школада лезги чалал ши-
рар хъсандиз келдайбурун
арада Республикадин конкурс-
дин сад лагъай пай кьиле фена.

Ана Дербент райондин 11
школадин 9-11-классра келза-
вай аялри иштиракна.

Иниз гъакI Дербент райондин
образованидин управленидин,
Дагъустандин писателрин Союз-
дин векилар, школайрин дирек-
торар, лезги чаланин литерату-
радин муаллимар ва масабур
атанвай.

Конкурсдин иштиракчяр
школадин директор Имара Зало-
вади, РУО-дин начальник Пир-
мали Наврузалиева, шаир Вла-
дик Батманова, шаир ва муал-
лим Гъулангерек Ибрагъимова-
ди тебрикна.

"Диде кландайдаз чални клан
жеда. Чал чаз дидеди гузвай
аманат я. Аманат ядигар яз эбе-
ди хвена кланда. Дидедиз гъур-
метзавай инсанди чалазни
гъурметда", - акъалтарна вичин

гафар шаир-муаллимди. Ахпа
ада "Рагъ я диде!" тивар алай
вичин ширири келна.

Конкурсдин иштиракчийри
Фейзудин Нагъиеван, Лезги Ари-
фан, Гъулангерек Ибрагъимова-
дин, Владик Батманован, Сажи-
дин Саидгъасанован, Седакъет
Керимовадин ва маса авторрин
чалар устадвилелди келна.

Жюриди нетижаяр къазвай
арада поселоқдин аялрин ярат-
мишурин кваллин тербиячийри
милли чалал манияр лагъана,
"Кавха" ансамблди къуьлерна.

Конкурсдин нетижаяр: 1-чка
- Зейнал Умудалиева (Белиж-
дин 1-нумрадин СОШ);

2-чкаяр - Марсель Сефербе-
гова (Белиждин 4-нумрадин
СОШ) ва Нармина Омаровади
(Белиждин 3-нумрадин СОШ);

3-чкаяр - Бесай Тагъировади
(Агълабрин СОШ) ва Эллада
Рамазановади (Лукларин СОШ)
къуна.

Гъалибчийрив Пирмали
Наврузалиева грамотаяр вахка-
на, Владик Батманова вичин кта-
бар багъишна. Сад лагъай чка
къур Зейнал Умудалиева Махач-
къалада кьиле фидай республи-
кадин конкурсда иштиракда.

Агъвалатар

Ваз пара чидани - чьехи бубадиз?

С.А. АБДУРАШИДОВ

Са сеферда къуьуз баде,
вичин хтулди далудал къуна, ки-
мелай анихъ рушан кваллиз ту-
хузвай члавуз кимел ацукънавай
яшлу итим Агъмеда лугъуда: - Я
хтул, вуна баде гъиниз тухузва?
Хтулди лугъуда: - Ам за ви-
чин рушан кваллиз тухузва.

- Я хтул, ам гъаз къеъкевемир,
гъуьуьз хце.
- Я буба, и яшда авай баде
гъуьуьз гуз жедани?
И ван галукуьай клула авай
бадеди хтулдин кьилиз сад ве-
гъеда:
- Ваз пара чидани - къуьуз
бубадиз?..
Бадедин ван галукуьай ким
ван алаз хъуьрена.

Карина - финалда

Хийир ЭМИРОВ

Уьлкведин "Россия 1" телеканал музы-
кадин "Ну-ка, все вместе" теле-шоудив
къвед лагъай сеферда гатлун хъувунва. Гъар
гъяд йикъан нянихъ конкурсдин иштирак-
чийрин манийриз журидик квай 100 касди
(тивар-ван авай мандарар, композиторар,
продюсерар, уьлкведин вокалдин вузрин
преподавателар, музыкадин блогерар) къи-
мет гузва.

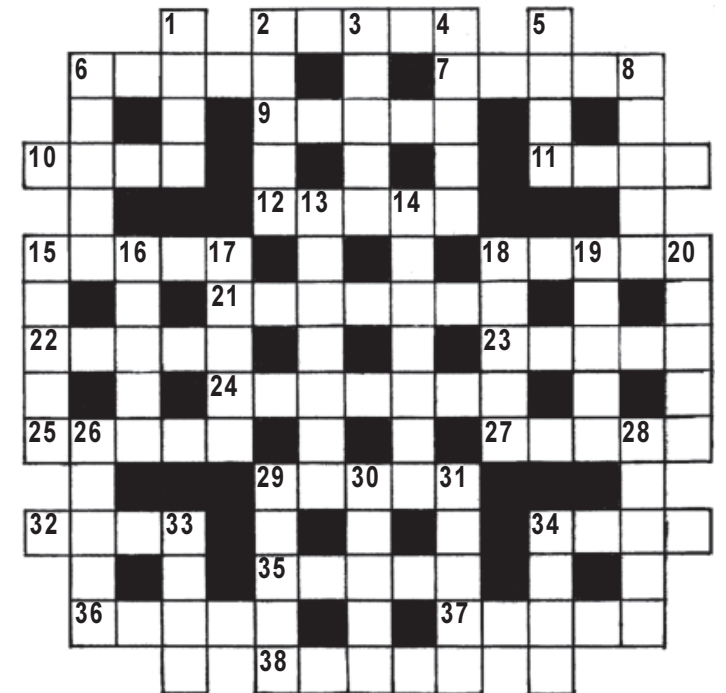
Жюридин кьиле уьлкведин эстрададин гъед Сергей Лазарев ава.
Теле-шоудин шагъни (ведущий) виридаз машгъур Николай Басков
я. Конкурсдин приз 1 млн манатдиз барабар я.

Конкурсдин сифте юкъуз сегънедиз экъечлай 8 касдин арада
НТВ каналдин "Ты супер" конкурсдин гъалибчи, чи тават руш **Кари-
на ИСМАИЛОВАНИ** авай. Гуьрчег цуькведиз ухшар руша пара ми-
лайимдиз ва устадвилелди лагъай мандиз 100 касдикай 89 касди
сес гана ва ам финалдиз акъатна. Ирина Олиферди, Никита Мали-
нина, Кристина Корольковади, Олег Владиди Каринадин лап та-
рифна. Жюридин са векилдин тлалабуналди, Каринади лезги чла-
лалдини "Муьгъуьббатдин лувараллаз" мани лагъана ва адаз мад-
ни гурлу капар яна.

Чи мурад сад я - Каринадикай финалдани гъалибчи хъун!

Кроссворд

ТукьГуьрайди - Абдула АБДУЛЛАЕВ, Ивигар

ДУЪЗ ЦИАРАРА: 2. Вил хуьзвайди. 6. Мукъва кас. 7. Итимдин
тивар. 9. Ракъникай далда чка. 10. Лакрин миллет. 11. Магъсул. 12.
Ципицрин сорт. 15. Пул. 18. Къвачин къаб. 21. Дуьшувш. 22. Текди.
23. Вар, къапу. 24. Хабардар. 25. Виликан Советрин Союздин са
республика. 27. Чьехи шешел. 29. Куьлуь пул. 32. Мусурман гъукумат.
34. Менделееван системадин элемент. 35. Аш куьздай къаб. 36.
Цур. 37. Азербайжандин шегъер. 38. Вилик девирдин Ирандин пул.

ТИК ЦИАРАРА: 1. Чи республикадин са миллет. 2. Къан вахчун. 3.
Харат устлардин алат. 4. Куьруь тум галай гъайван. 5. Дуьзенлух
чка. 6. Бустан, сал. 8. Къул. 13. Алишверишдай кас. 14. Балкандал
жеда. 15. Халкъдин мецин эсер. 16. Шекердин са жуьре. 17. Бал-
кандин бала. 18. ... код. 19. Дербент райондин хуьр. 20. Дишегъли-
дин тивар. 26. Ибليس, малкамут. 28. Дагъустандин са район. 29. Къи-
лих. 30. Итимдин тивар. 31. Гимидал жеда. 33. Россиядин автомо-
билдин марка. 34. Гъайванар ва къушар къадай затI.

"ЛГ"-дин 5-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦИАРАРА: Меъгарамдхуьр. Арабачи. Чанта. Илан. КеретI. Истикан.
ТИК ЦИАРАРА: Анар. Рузи. Аба. БацIи. Чекмечи. Тапанчи. Ништер. Кун.

Утерянный аттестат об общем среднем образовании, выдан-
ный в 1992 году Канцилской СОШ Хивского района РД на имя
МАМЕДОВОЙ Зины Байрамовны, считать недействительным.

Меъгарамдхуьруьн М.Гъа-
жиеван тиварунихъ галай 1-
нумрадин СОШ-дин коллек-
тивди зегъметдин ветеран, му-
аллим
**Ярмет Муьгъуьдинович
ГЪАЖИБУТАЕВ**
рагъметдиз финихъ галаз ала-
къалу яз, дериндай хажалат
члугунивди, адан хизандиз ва
вири мукъва-къилийриз баш-
сагълугъвал гузва.

Махачкъалада яшамш
жезвай Азедин, Нуредин, Му-
рад, Фаргъад Эсетоври играми
хва
ЗУГЪУДИН
кечмиш хъунихъ галаз ала-
къалу яз Миграгъ-Къазмайрал
яшамш жезвай буба, гъур-
метлу агъсакъал Грамидин
Эмирбеговаз, рагъметлудан
хизандиз ва вири багърийриз
башсагълугъвал гузва.